

Skutočná teológia

Zamyslenie pápeža
Benedikta XVI.
o tom, čo teológia
skutočne je

str. 8

Kodokuši

Osamelá smrť starých
ľudí sa v opulentnom
svete stáva smutnou
skutočnosťou

str. 12

Kam sa podelo jedenásť dní

Pred 435 rokmi sa
zaviedol gregoriánsky
kalendár, v Uhorsku
začal platiť pred 430

str. 14

Straty a nálezy

Zdá sa, že akosi strácame zmysel vecí. Pomaly, ale isto. A tak keď stratíme to podstatné, ani si neuvedomujeme, čo sme stratili, ba dokonca, že sme vôbec niečo stratili. Na prvý pohľad zostáva všetko rovnaké, pretože vôkol nás sa nič nemení. Vonkajší poriadok sa zachováva.

Len my sa meníme na unavený uzlík nepokoja.

Síce dbáme na zachovaní vonkajšieho poriadku, pretože, koniec koncov, dbáme na svoje vlastné zachovanie. A myslíme to aj úprimne. Pridržiujeme sa poriadku, hoci bránime iba svoje zvyky, tradície, ba i slovník.

Len strácame svoju podstatu.

Strácanie podstaty nebolí, dokonca môže byť až príjemné. Prípadáme si skvelí, keď stratu povyšujeme na čnosť, keď nám dav tleska.

A tak za potlesku strácame samých seba. Nedokážeme sa presiahnuť. Nenaplníme sa. Kornatieme. Samých seba sme nedonosili.

Len uzlík nepokoja v nás rastie. A zrazu bolí. Najskôr sem-tam, najmä v tichu noci, no bolesť začína prichádzať čoraz častejšie a na dlhšie. Už ju neutlmí ani potlesk. Ubolení, sami v sebe, už od seba nič nečakajúci, čakáme len od druhého.

A dav nám ešte na chvíľu zostáva verný. Ponúka svojich šarlatánov, obskúrnych liečiteľov, konzultantov vo veciach psychických. Návštevy sú síce len po dohode, ale keď im poskytneme dosť času, a najmä peňazí, začnú nás vyťahovať zo všetkých problémov, počnúc vyštaveným či neverným manželom až po trápenie sa nad hrdzavením zemskej osi. Experti na všetky choroby, sklamané lásky, zatúlanú mládež, čo nepíše domov, na šťastné čísla v lotérii, na blízku i vzdialenú budúcnosť, na predaj či kúpu majetku (vydržte ešte rok, ceny budú iné, lepšie), na hulákajúcich šéfov, neschopných podriadených, na tučnotu i chudnutie, na krásu i starobu, skrátka experti na *odpodstatneného* človeka sú vždy k dispozícii a majú spoločné len jedno – peniaze. Liečia len za hotové, pekne „na drevo“. A študenti aj dôchodcovia, mladice i stareny, tučné i štíhle, bohaté i chudobné, krásne i špaty, muži nevynímajúc, skrátka my, čo sme sa vzdali vlastnej podstaty neváhame a platíme bez mihnutia oka. A pekne na drevo, neraz s hompálajúcim sa krížikom na krku.

A potom všetci, klamúc samých seba, že sa nám trochu uľavilo a polepšilo, čakáme na onen zázrak, ohromnú zmenu v živote, ktorá nás má naplniť.

A zrazu, zrieknuvši sa vlastnej podstaty, úplne ochudobnení, sme unavení. Ťažkí sami sebe. Neuskutočnení, nenaplnení.

Carmel Jenkinová: *Bolesť života*

Len prázdni a umorení. A pritom tak túžime byť...

„Čo vážite striebro za to, čo nie je chlieb, a svoju robotu za to, čo nesýti?“ pýta sa prorok a dodáva: „Všetci smädní, podte k vodám, a ktorí nemáte peňazí, podte, kupujte a jedzte, podte, kupujte bez peňazí, bezplatne víno a mlieko“ (Iz 55, 1-2).

„Blažená chvíľa umorených,“ nádeja sa Rudolf Dilong. Blažená pre tých, „ktorí sa namáhajú a sú preťaženi“ (Mt 11, 28), ktorí strácajú zmysel vecí, vlastnú podstatu, samých seba, ktorí sa menia na unavený uzlík nepokoja, ktorí túžia byť...

„Nakloňte si ucho a podte ku mne, poslúchajte, aby vaša duša žila“ (Iz 55, 3). Aby našla podstatu. „Bez peňazí, bezplatne.“

„Blahosladený je, kto sa na mne nepohorší,“ upozornil Ježiš učeníkov (Mt 11, 6).

No nie je azda skôr na pohoršenie strata vlastnej podstaty...?

PAVOL PRIKRYL

**Nezabudnite
si predplatiť**

VOX

**na rok
2018**

Objednávky:

vox.zdruzenie@gmail.com

0918 472 420

Daniel Hevier

Hymnus k cti blahoslaveného Titusa Zemana

Bohu buď chvála a sláva večná,
nech zaznie svedectvo spoločenstva.
Titus nám káže ku Kristovi ísť,
láska je mocnejšia než nenávisť.

Mária nad hriešnikmi dnes smúti,
kto nemiluje, ostáva v smrti.
Dať život za bratov, to je však dar,
položme obeť dnes na oltár.

Sme viacej než vrabce v lístí stromov
a máme u Otca v nebi domov.
Kráčajme po ceste mučeníkov,
vystlanej skutkami namiesto slov.

Oslavujme Pána, vebme ho,
volá na hriešnika nehodného.
Úbožiak zavolá, Pán odpovie
svedectvom milostí v každom slove.

Čo vravel potme Pán, vynesme von,
nech slovo svedectva znie ako zvon.
Nepriateľ dušu nám nerozdrví.
Tak svedčil Titus vyliatím krvi.

TITUS ZEMAN

(4. 1. 1915 – 8. 1. 1969)

Mučeník Titus sa Pánovi dal,
tým navždy dosvedčil: Kristus je Kráľ.
Vraví nám: Do konca vždy vytrvaj,
čaká ťa nebeská odmena, raj.

Nech v našej rodine modlitba znie
za mnohé duchovné povolanie,
nech stále spievajú ústa naše,
Pána chcem vebiť v každom čase.

S prorektorom kolégia Russicum Petrom Dufkom, SJ, o jubilujúcom PIO

Východ obohacuje Západ

V inštitúte pôsobíte ako pedagóg od roku 2010. Ako ste sa k tomu dostali?

Ešte počas pôsobenia v *Rádiu Vatikán* som mal v Pápežskom východnom inštitúte malý kurz pod názvom *Byzantská hudba*. Bolo to práve v čase, keď sa pripravovala reforma našej fakulty. Páter Richard Čemus, SJ, žiak kardinála Špidlíka, ma v tom čase oslovil, či by som nemohol vyučovať študentov propedeutického – prípravného ročníka spiritualitu kresťanského Východu. Takto som sa postupne dostal k duchovnému bohatstvu kresťanského Východu.

Spiritualita kresťanského Východu ma priam fascinuje. Keď sa hlbšie ponorím do štúdiá duchovných autorov, cítim, ako sa medzi nami postupne vytvára vzťah. Začínam ich mať rád a oni sa stávajú mojimi priateľmi. Hovoria ku mne a odpovedajú mi na otázky, ktoré v sebe nosím. Mám pocit, akoby nezomreli a ustavične mi objasňovali duchovné bohatstvá viery.

Ktoré predmety vyučujete?

Momentálne prednášam predmety spiritualita kresťanského Východu, duchovné sprevádzanie na kresťanskom Východe, rozlišovanie a duchovný boj na kresťanskom Východe, byzantská teológia a byzantská hudba.

Pápežský východný inštitút založil 15. októbra 1917 Svätý Otec Benedikt XV. S akým úmyslom?

Cirkev dlhý čas cítila potrebu urobiť niečo pre milióny kresťanov, ktorí sa nachádzali v tureckom impériu. Po jeho zániku, ktorý sa dal očakávať a predpokladať, bolo potrebné vytvoriť podmienky na prijatie kresťanov zo zanik-

Pontificio Istituto Orientale (PIO), Pápežský východný inštitút v Ríme si v tomto roku pripomína 100. výročie svojho založenia. Pri tejto príležitosti prinieslo *Rádio Vatikán* rozhovor s pátrom PETROM DUFKOM, SJ, (na snímke), ktorý v inštitúte prednáša a zároveň je prorektorom Pápežského kolégia Russicum.

nutej Otomanskej ríše a poskytnúť im pomoc. Už na Eucharistickom kongrese v Jeruzaleme v roku 1893 východný patriarcha Joseph upozornil na tú situáciu a na jeho podnet pápež Lev XIII. zvolal konferenciu na tú pozval všetkých východných patriarchov. To bol základ pre zrod apoštolského listu z roku 1894 *Orientalium dignitas Ecclesiarum*. Práve tento dokument podnietil vznik akademickej inštitúcie zameranej na kresťanský Východ.

V roku 1922 pápež Pius XI. zveril vedenie inštitútu jezuitom...

Pôvodne bol Pápežský východný inštitút lokalizovaný pri Vatikáne, neďaleko súčasnej Kongregácie pre východné cirkvi. Nachádzal sa v jednej z budov, ktorú bolo potrebné odstrániť kvôli tomu, aby sa vybudovala široká cesta Via della Conciliazione. Spočiatku pôsobilo na inštitúte len päť jezuitov. Na podnet niektorých kardinálov však pápež Pius XI. – keďže chcel vidieť progres tejto inštitúcie – zveril ju otcem jezuitom. Pius XI. mal o Spoločnosti Ježišovej vysokú mienku a okrem vedenia Pápežského východného inštitútu zveril v tom čase jezuitom i *Rádio Vatikán*.

Koľko fakúlt a koľko študentov má Pápežský východný inštitút?

Inštitút má viac ako 400 študentov. Na pomerne vysokom čísle výrazne participujú študenti modernej gréčtiny, ktorí k nám prichádzajú z iných univerzít. Inštitút mal po svojom vzniku iba fakultu východných cirkevných vied. Roku 1971 k nej pribudla aj fakulta východného cirkevného práva.

Pápežský východný inštitút poskytuje len nadstavbové štúdium, čo znamená, že na štúdium sa vyžaduje ukončené základné štúdium teológie. Štúdium licenciátu sa začína tzv. propedeutickým ročníkom, ktorého úlohou je pripraviť študentov po jazykovej stránke. Ide najmä o zvládnutie klasických jazykov, ktoré sú potrebné k ďalšiemu štúdiu.

Doktorandské štúdium vyžaduje niekoľko kurzov a po ich absolvovaní sa študenti pod vedením moderátora venujú písaniu práce. Nemálo doktorandov pracuje mimo Talianska a s vedúcim práce komunikujú prostredníctvom internetu.

Okrem katolíkov tu študujú aj ľudia z iných kresťanských cirkví?

Áno, predovšetkým pravoslávni kresťania, ktorí sú v našej škole pomerne v hojnom počte. Pápež Benedikt XV., za ktorého pontifikátu bol Pápežský východný inštitút založený, sa vyjadril, že táto akademická inštitúcia má byť otvorená ako katolíckym, tak i ortodoxným študentom. V profesorskom zbore v začiatkoch neboli nekatolíci; v posledných desaťročiach však v ňom figurujú i profesori z radov ortodoxných kresťanov.

Prítomnosť nekatolíckych kresťanov v našej škole je pre nás veľkým obohatením. Je to vzácna príležitosť ekumenizmu v praxi, ako aj príležitosť k prirodzenému vyhľadávaniu toho, čo spája a povzbudzuje, a to v oblasti teologického poznávania, ale najmä v oblasti ľudských a náboženských prejavov.

Aký je váš profesorský zbor?

»»»

Fakulta východných cirkevných vied, na ktorej pôsobím, je v zmysle otázky azda najbohatšou zo všetkých jestvujúcich teologických fakúlt. Má veľa hosťujúcich profesorov, ktorí tu prichádzajú z rôznych kútov sveta a sú odborníci v jednej z oblastí.

Ak má pedagogický proces v našej škole poskytnúť kompetentnú intelektuálnu formáciu a odhaľovať a prehľbovať duchovné, liturgické i teologické bohatstvo všetkých východných cirkví, musí inštitút spolupracovať s nemalým počtom externých profesorov. Matéria je jednoducho taká pestrá, že ju nemožno pokryť z radov stabilných profesorov.

V Pápežskom východnom inštitúte zanechali veľmi výraznú stopu slovenskí jezuiti, najmä tí východného obradu...

To je pravda. Niektorí jezuiti si doteraz pamätajú na dobrotvého a ústretového Michala Lacka, ktorý nenechal nikoho, kto sa na neho obrátil, a to s akoukoľvek prosbou, bez povšimnutia. Samozrejme, do dejín inštitútu sa zapísala aj ľahkosť a prezieravosť vladyku Cyrila Vasil'a, ktorý s úsmevom a vtipným nadhľadom zladil neľahké povahy jezuitov pôsobiacich na škole.

Tých výrazných stôp tu však zanechalo veľa jezuitov. Nedávno ktosi prišiel s myšlienkou, či by sa neumiestnila v našej knižnici busta kardinála Špidlíka. Táto myšlienka však ako prišla, tak aj odišla. Dôvod bol jednoduchý – ak by sa mala zachovať spravodlivosť, museli by sme tam umiestniť najmenej desať ďalších búst. Zdá sa mi, že v Pápežskom východnom in-

Knižnica Pápežského východného inštitútu v Ríme

štitúte si radi pripomíname veľké osobnosti jeho dejín, veľmi silno sa však bránime akémukoľvek prejavu kultu osobnosti.

Ste momentálne v inštitúte jediným Slovákom?

V profesorskom zbore som momentálne jediný zo Slovenska. Na oboch fakultách, na fakulte východného cirkevného práva a východných cirkevných, máme však zopár študentov zo Slovenska.

Ako osobne vnímate význam Pápežského východného inštitútu v súčasnom cirkevnom kontexte?

Pápežský východný inštitút má niečo, čo nemá nijaká iná akademická inšti-

túcia v Ríme: Nielenže udržuje a zveľaďuje štúdiom, výskumom a rozličnými vedeckými podujatiami obrovské duchovné, teologické a liturgické bohatstvo kresťanského Východu, ale poznanie tohto bohatstva zároveň sprístupňuje Západnej cirkvi. Takto sa aj kresťanský Západ môže výrazne obohatiť bohatstvom kresťanského Východu. Pápežský východný inštitút poskytuje veľký priestor i na medzináboženský dialóg a usiluje sa odpovedať na aktuálne potreby času. V poslednom čase venuje zvýšenú pozornosť štúdiu arabského jazyka i islamského náboženstva.

Zhovárali sa SAMUEL JACKANIČ, SJ,
a JOZEF BARTKOVJAK, SJ
(Snímky: RV, PIO)

Život na planéte Zem

Ústredie slovenskej kresťanskej inteligencie (Sekcia ÚSKI pre vedu a vieru) vás pozýva na diskusné semináre v tematickom okruhu *Život na planéte Zem*

7. novembra 2017

Doc. MUDr. Július Rajčáni, DrSc.

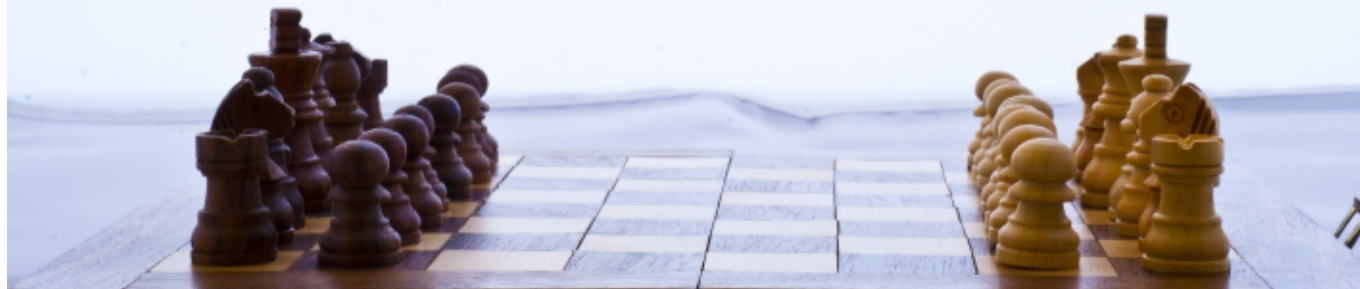
Pôvod života: fakty a hypotézy

Prednášky sa uskutočnia v Dome Quo vadis v Bratislave o 17.00 h

Vstup voľný

O svetovej politike a o sprisahaní medzinárodného terorizmu

Geopolitika očami viery

Počas spiatocnej cesty Svätého Otca Františka z Kolumbie do Ríma sa na palube lietadla konala tradičná tlačová konferencia. Spravodajca talianskej verejnoprávnej televízie RAI Enzo Romeo chcel poznať pápežov názor na kórejskú krízu.

Odpoveď podľa slov Svätého Otca Františka možno nájsť v *Starom zákone*: „Prichádza mi na um veta zo Starého zákona, myslím si, že je to v Knihe Žalmov: ‚Človek je hlúpy, je to tvrdohlavec, ktorý nevidí‘. Jediné stvorenie, ktoré šliapne znova do tej istej diery je človek. Kôň alebo ďalší to neurobia, veru nie. Je tu pýcha, samolúbošť... A potom tu máme boha, peňazí, však? Nielen vo vzťahu k stvorenstvu: mnohé veci, sú tu mnohé rozhodnutia, mnohé protirečenia, a niektoré z nich závisia od peňazí. Analytici, sociálni politici – nevšímajú si to? ‚Človek je hlúpy‘, píše sa v Písme. A tak je to tak, keď niektorí nechcú vidieť, nechcú vidieť. Hľadajú len na jednu stranu.“

A čo sa týka Severnej Kórey, poviem vám pravdu: skutočne to nechápem. Lebo skutočne nerozumiem svetu geopolitiky, je to na mňa priveľa. Myslím si však, že z toho, čo vidím, ide o západ záujmov, ktoré mi unikajú, naozaj to nedokážem vysvetliť.“

ZDANLIVÁ VYHÝBAVOŠŤ

Pápežovo vyjadrenie, že „skutočne nerozumiem svetu geopolitiky“, ktorým na tlačovej konferencii pri návrate z Kolumbie odpovedal na otázku o kórejskej kríze, tak trochu udivilo novinára, ktorý sa pýtal, povediac však pravdu, možno nielen jeho. Mnohí sa domnievajú, že v tejto tak evidentnej záležitosti je všetko úplne zrejme, nad slnko jasné.

Považovať pápežovo úsporné vyjadrenie za obyčajné diplomatické vykrúcanie sa však hlbavú myseľ nemôže uspokojiť, tým skôr, že vzápätí Svätý Otec predsa len vyslovil nejaké hodnotenie: „Ide o západ záujmov, ktoré mi unikajú.“

Princípom gnózy je kladenie znamienka rovnosti medzi protiklady, medzi dobro a zlo, medzi pravdu a lož, medzi zákonom a nespravodlivosťou, a to verbálne a neverbálne, slovom a skutkom, zmysľaním a konaním.

Rozhodné dištancovanie sa od mocenského zápolenia na globálnej scéne je základným, ak nie rozhodujúcim a určujúcim rysom pontifikátu, a to nielen toho súčasného. Pápež František sa neprikláňa na nijakú stranu, ani ich nepomenováva a ani nehovorí o počte zúčastnených strán. Táto zdanlivá vyhýbavosť je v skutočnosti veľmi radikálny postoj, ktorého opodstatnenie je čisto kresťanské. Evanjeliá totiž jasne ukazujú, že Ježiš sa nielen podriadil rímskej okupačnej moci, ale dokonca ju

nikdy výslovne nekritizoval. Tvrdo a neúprosne kritizoval iba predstaviteľov svojho vlastného národa.

APOLITICKÝ JEŽIŠ

Politickú dimenziu svojho pôsobenia Ježiš vyslovene odmietol vyhlásením o zmysle svojho pozemského poslania. Keď ho na súde Pilát požiadal o vysvetlenie, čoho sa Ježiš dopustil, Ježiš odpovedal, že jeho kráľovstvo nie je z tohto sveta, a dal aj presvedčivý argument: Inak by predsa jeho služobníci bojovali, aby nebol zatknutý. A keď sa ho zmätený Pilát opäť spýtal, či je kráľom, Ježiš na prekvapenie prisvedčí, ale svoje kráľovské poslanie. Veľmi presne definuje, presne ho vymedzí. Hovorí, že sa narodil a prišiel na svet preto, aby vydal svedectvo o pravde (porov. Jn 18, 35-37). Až keď ho ukrižujú, ako Ježiš povedal pri inej príležitosti, bude vládca tohto sveta „vyhodený von“ (Jn 12, 31), pričom o ňom tvrdí, že je od počiatku vrahom, klamárom a otcom lži (porov. Jn 8, 44). Ježiš ho prišiel vypudíť svedectvom vydaným pravde. Vtelené Slovo Božie však svedčí o tom, že vládca tohto sveta nemôže byť vyhostený verbálne, ale iba konkrétnym mučeníctvom, ktoré podstúpi.

No otec lži však neovláda tento svet mierom, ale násilím, nie poriadkom, ale vyčíňaním. Sám zo seba nevie nič iné a k rovnakej antikreativite nabáda človeka, keď sa ho usiluje vťahnuť do zdanlivého boja medzi protikladmi, či už falošnými alebo skutočnými.

ZEMEGULECTVO

Tento gnostický boj o moc sa nazýva aj slovom *geopolitika*. Alebo podobným slovom, ktorého význam je tiež zbavený písmen, z ktorých je tvorené, a to *zemegulectvo* či z latinčiny odvo-

»»

dená *globalizácia*, čo je rovnako hlúpe, ale znie to intelektuálnejšie.

Z evanjelií je známe, že otec lži láka človeka ponukou moci nad všetkými kráľovstvami sveta iba za číry úkon adorácie, klaňania sa.

Princíp gnózy spočíva v kladení znamienka rovnosti medzi protiklady, medzi dobro a zlo, medzi pravdu a lož, medzi zákonom a nespravodlivosťou, a to verbálne a neverbálne, slovom a skutkom, zmýšľaním a konaním. Hladina abstrákt vo verejnej diskusii povážlivo stúpa a okultná syntax postupne kontaminuje ľudskú reč. Komplikuje sa schopnosť vzájomného ľudského dorozumievania sa, ktoré stojí na chatrnom (duchovnom) chápaní rozdielu medzi písmenami slov, ich abstraktným významom a konkrétnosťou, ktoré označujú. Obrazová správa je z hľadiska možnej komunikácie ešte chatrnejšia.

DIKTÁT MONDÉNNOSTI

Hrozí nebezpečenstvo, že sa synonymom *pravdy* stane *medializácia*. Dokonca ani kázanie cirkevného spoločenstva nie je imúnne proti tomuto diktátu mondénnosti. Takzvaná politická korektnosť je len nepresným označením tohto kultu kredibility, ktorý 11. septembrom – ani netreba dodávať rok – prevážil nad racionálne udržateľným popisom reality. Mediálnou interpretáciou sa dokonca prepočetnila samotná fyzikálna stránka veci a to za účelom ideologicko-emozívnej propagandy globálnej hrozby terorizmu, alebo inými slovami, nástupom politicko-psychologickej moci založenej na lži a skutočných ľudských obetiach. Toto sú konšpiračné teórie o sprisahaní medzinárodného terorizmu.

Samotné slovo *terorizmus* spája protiklady. Označuje zločin, ktorým sa súčasne vyhrožuje. Páchatel' je anonymný a všetkým dobre známy. Potieranie jeho páchatel'ov je verbovaním ďalších. Tento umelý rozpor núti človeka prikloniť sa len na jednu stranu, pričom sa čoraz väčšími zmenšuje priestor na rozumovú reflexiu reality. Je to uniformné myslenie (*pensée unique*), ktoré odpútava človeka od skutočnosti, ako aj od Boha Stvoriteľa.

DVE DYNAMIKY

Zásadnou otázkou z hľadiska kresťanskej viery je správna identifikácia protikladných pólov reality. Nie je to ani politická ľavica a pravica, ani sociálny progresizmus a konzervativizmus, ani ekonomická konkurencia a súťaž na trhu, ale dve duchovné dynamiky: Boh a satan, ako uvádza sv. Ignác z Loyoly

Helena Wierzbicková: *Plačící člověk*

ly vo svojich *Duchovných cvičeniach*. Tieto dve dynamiky nestoja pred poslednou bitkou, ktorá by mala určiť, kto bude víťazom, čo sa usiluje sugerovať práve satan, aby zatajil, že už bol porazený.

Na konci tohto víťazstva len vyjde nepopierateľne najavo a ukáže sa, kto stál na strane víťaza a kto na strane odporcu. Obe dynamiky však zostávajú prítomné v tomto svete, hoci sa nepriateľ ľudskej prirodzenosti, pretože je otcom lži, usiluje vsugerovať človeku, že v tomto konečnom a ku koncu spejúcom svete nie je vládcom, ba že sám vlastne nejestvuje, ako, naopak, zjavuje Ježiš Kristus.

DOČASNÁ VLÁDA

Antikristovská dynamika, vyrastajúca takpovediac zdola, aj dole, sťahuje do

pekla, a to tým, že sa usiluje človeka pomocou úskokov jednak presvedčiť, že je všemohúci, a jednak ho aj zlákať na rozhodnutie, aby si ako takýto počínal.

Možno práve preto nás pápež František tak trochu núti, aby sme sa väčšími osobne zverovali Božej Prozreteľnosti ako svojim istotám, vrátane tých, ktoré máme v dôsledku nášho poznania vieroučných právd, ba aj našej náboženskej skúsenosti. Ide o rozlíšenie toho nového, pričom nie všetko, čo sa ako nové prezentuje, naozaj aj novým je.

Boj o kráľovstvo tohto sveta je zjavný, nepovedie však k ničomu inému než k dočasnej vláde Antikrista, ktorá len tesne predchádza Kristovmu návratu.

MILAN GLASER, SJ/RV
(Odseky a medzitulky: redakcia)

Zamyslenie pápeža Benedikta XVI. o tom, čo teológia skutočne je

Skutočná teológia

Nadácia Josepha Ratzingera – Benedikta XVI. vznikla v roku 2010 s cieľom podporovať štúdiá a publikácie, a to nielen o dielach a myšlienkach emeritného pápeža Benedikta XVI. Pri udeľovaní Ceny Josepha Ratzingera v roku 2011 sa pápež BENEDIKT XVI. vo svojom príhovore venoval otázke *Čo je skutočne teológia.*

Teológia je vedou viery, hovorí nám tradícia. No tu sa hneď vynára niekoľko problémov: Je to skutočne možné? Nie je to už samo osebe protirečením? Či vari nie je veda protikladom viery? Neprestane byť viera vierou, keď sa stane vedou? A neprestane byť veda vedou, keď je riadená vierou, či priamo jej podriadená?

NÁVRAT DO MINULOSTI

Tieto otázky, ktoré predstavovali vážny problém už pre stredovekú teológiu, sa stávajú ešte naliehavšími s nástupom modernej koncepcie vedy a na prvý pohľad nemajú riešenie. Preto je pochopiteľné, že sa v moderných časoch teológia v širokých okruhoch stiahla do oblasti histórie, aby tu dokázala svoju serióznu vedeckosť. Treba s vďakou uznať, že to umožnilo vznik veľkolepých diel a že kresťanské poslanstvo tak získalo nové svetlo schopné zviditeľniť jeho vnútorné bohatstvo.

Predsa však hrozí, že ak sa teológia úplne stiahne do minulosti, ponechá súčasnú vieru v tme. V druhej fáze potom išlo o sústredenie sa na prax, aby sa ukázalo, že teológia spoločne s psychológiou a sociológiou je užitočnou vedou, ktorá dáva konkrétne usmerenia pre život. Aj toto je dôležité, no ak sa základ teológie, viera, nestane súčasne predmetom reflexie, prax sa bu-

de odvolávať len sama na seba, alebo bude žiť jedine z toho, čo „si požičia“ od humanitných vied. Prax sa takto stane prázdnu a bez základov.

Preto takéto spôsoby teologickej práce nestačia. Hoci sú užitočné a dôležité, ak nedávajú odpoveď na tú podstatnú otázku, sú len únikom. Tá otázka znie: Je pravdou to, v čo veríme, alebo nie?

OTÁZKA PRAVDY

V teológii ide totiž o otázku pravdy; ona je jej posledným a podstatným základom. Krok vpred nám môže pomôcť urobiť Tertuliánovo vyjadrenie. Píše, že Kristus nepovedal „som zvyk“, ale „som pravda“ – „*non consuetudo sed veritas*“. Nemecký filológ Christian Gnülka ukázal, že pojem *consuetudo* môže označovať pohanské náboženstvá, ktoré zo svojej povahy neboli vierou, ale „zvykom“: robí sa to, čo sa vždy robilo; dodržiavajú sa tradičné kultúrne formy s nádejou, že sa takto zachová správny vzťah s tajomným božským prostredím.

Revolučným aspektom prvotného kresťanstva bol z lásky k pravde skutočný zlom, pokiaľ ide o „zvyk“. Tertulián to hovorí predovšetkým na základe *Evanjelia sv. Jána*, v ktorom sa nachádza aj ďalšia základná interpretácia kresťanskej viery, ktorá označuje

Krista za Logos. Keď je Kristus Logos, pravda, človek sa s ním musí zhodovať jemu vlastným logosom, svojím rozumom. Aby človek prišiel až ku Kristovi, musí byť na ceste pravdy. Musí sa otvoriť Logosu, stvoriteľskému rozumu, z ktorého ľudský rozum vychádza a ku ktorému sa vzťahuje.

Z toho možno pochopiť, že kresťanská viera má zo samotnej svojej povahy vzbudzovať teológiu, ktorá ju má preskúmať z hľadiska rozumu – i keď prirodzene pojem *rozumu* a pojem *vedy* zahŕňajú mnohé rozmery, a preto bola a je konkrétna povaha úzkeho vzťahu medzi vierou a rozumom zakaždým znovu preskúmaná.

VIDELI A SKÚŠALI

Hoci sa v kresťanstve jasne predstavuje základný vzťah medzi Logosom, pravdou a vierou, predsa konkrétna forma tohto vzťahu vzbudzovala a vzbudzuje stále nové otázky. Nedá sa v krátkosti detailne, ba ani v hrubých líniách rozoberať túto otázku, ktorá zamestnávala a zamestnáva všetky generácie. Chcel by som sa pokúsiť predložiť iba akýsi stručný náčrt problému.

Sv. Bonaventúra vo svojom prológu ku *Komentárom k sentenciám* hovoril o dvojakom používaní rozumu – o používaní, ktoré je nezmeriteľné s povahou viery, a o takom, ktoré, naopak,

»»»

práve patrí k povahe viery. Takže jestvuje, takpovediac, *violencia rationis*, despotizmus rozumu, ak sa rozum stáva najvyšším a posledným sudcom všetkého. Tento spôsob používania rozumu je zaiste v rámci viery neprijateľný.

Čo tým Bonaventúra rozumie? Žalm 95, 9 nám môže objasniť, o čo ide. Boh hovorí svojmu ľudu: „*Na púšti, kde ma pokúšali vaši otcovia; skúšali ma, hoci moje skutky videli.*“ Zdôrazňuje sa tu dvojaké stretnutie s Bohom: Oni „*videli*“. To im však nestačilo. „*Skúšali*“ Boha: chceli ho podrobiť akejsi skúške. Mal podstúpiť, takpovediac, preskúšanie a podrobiť sa procesu experimentálnej skúšky.

POUŽÍVANIE ROZUMU

Tento spôsob používania rozumu dosiahol svoj vrchol v moderných časoch v rámci prírodných vied. Experimentálny rozum sa v súčasnosti vo veľkej miere javí ako jediná forma racionality, ktorá sa vyhlasuje za vedeckú. To, čo nemôže byť vedecky verifikované alebo falzifikované, spadá mimo vedeckej oblasti. Takýto prístup umožnil, ako vieme, vytvoriť veľkolepé diela. To, že je v rámci poznávania prírody a jej zákonov správny a nevyhnutný, nikto nechce spochybňovať. Napriek tomu existujú hranice takéhoto používania rozumu: Boh nie je predmet experimentovania. Je subjektom a ukazuje sa len vo vzťahu jednej osoby k druhej, ktorý je súčasťou esencie osoby.

V tejto súvislosti Bonaventúra zdôrazňuje iné používanie rozumu, vhodné pre „osobnú“ oblasť, na riešenie veľkých otázok samotnej ľudskej existencie. Láska chce lepšie spoznať toho, koho miluje. Láska, pravá, skutočná láska, nás nerobí slepými, ale vidiacimi. Jej vlastnou súčasťou je smäd po poznání, po skutočnom poznaní toho druhého.

POKORA A DISCIPLÍNA

Cirkevní otcovia na základe už povedaného považovali za predchodcov a priekopníkov kresťanstva – mimo sveta zjavenia Izraela – nie vyznávačov zvykového náboženstva, ale ľudí hľadajúcich Boha, „filozofov“, teda osôb, ktoré boli smädné po pravde, a tak smerovali k Bohu.

Keď sa rozum nepoužíva takto, potom veľké otázky ľudstva ostávajú mimo oblasti rozumu a sú ponechané na iracionalnosť. Preto je taká dôležitá autentická teológia. Správna viera totiž zameriava rozum na to, aby sa otvoril božskému, a aby ona, vedená láskou k pravde, mohla viac zblízka spoznať

Albrecht_Dürer: Adorácia Najsvätejšej Trojice

Boha. Iniciatíva pritom vychádza od Boha, ktorý vložil do srdca človeka túžbu po hľadaní jeho tváre. Preto je súčasťou teológie na jednej strane pokora, ktorá sa nechá „dotknúť“ Bohom, a na druhej strane disciplína, ktorá sa viaže na poriadok rozumu, chrániaci lásku od slepoty a pomáhajúci rozvinúť jej silu vidieť.

Som si dobre vedomý, že týmto všetkým som nedal plnú odpoveď na otázku ohľadne možnosti a úlohy správnej teológie, vynikla iba veľkosť výzvy ob-

siahnutej v povahe teológie. No práve túto výzvu človek potrebuje, pretože nás poháňa k tomu, aby sme otvorili svoju myseľ a skúmali sa, pokiaľ ide o samotnú pravdu, o Božiu tvár. Rozum, ktorý kráča po stope naznačenej viery, nie je odcudzeným rozumom, ale je rozumom, ktorý zodpovedá svojmu najvyššiemu povolaniu.

Benedictus PP XVI

PriestorNet

NÁBOŽENSTVO
KULTÚRA
SPOLOČNOSŤ

priestornet.com

Vrátiť vášňam ich úlohu znamená pomáhať rozvoju čností a dosiahnutiu seberealizácie

Snímka: Pixabay

Kult psychoanalýzy postupne odsunul bokom celé storočia katolíckej reflexie o duši.

Taliansky filozof a etológ Roberto Marchesini na portáli *La nuova Bussola Quotidiana* predstavil dielo americkej katolíckej

psychologičky MAGDY BLONDIAU ARNOLDOVEJ (na snímke).

Talianske nakladateľstvo D'Etoris už niekoľko rokov pracuje na smelom edičnom počine, totiž na knižnom rade venovanom katolíckej psychológii. Zámerom je predstaviť diela tých nemnoho katolíckych psychológov, ktorí sú zabúdaní *mainstreamom* a nezriedka aj samotnou psychológiou.

NÁVRAT KU KATOLICIZMU

Po niekoľkých vydaniach diel venovaných aristotelovsko-tomistickej psychológii autorov, ako je Rudolf Allers, prišla teraz na rad Magda Blondiau Arnoldová (1903 – 2002) a jej „*psychológia emócií*“. Ako mladá a vynikajúca expertka, predurčená na brilantnú akademickú kariéru, však v roku 1948 objavila prostredníctvom jezuitu Johna Gassona tomizmu a katolícku vieru. Začala hodnotiť a revitalizovať svoje poznatky o katolicizme – náboženstve, v ktorom sa narodila a vyrastala, ale pred rokmi ho opustila: „*Moja konverzia priniesla také rozšírenie môjho horizontu, že som presvedčená, že bez nej by som nemohla napísať tie knihy, ktoré som napísala.*“

Od svojho návratu ku katolicizmu sa začala zaoberať tomistickou psychológiou, najmä emóciami, a rysujúcu sa

akademickú kariéru obetovala vyučovaniu v katolíckych inštitúciách.

BOJ PROTI MRAVNOSTI

Koncepcia Magdy Arnoldovej vyniká najmä na pozadí hlavného prúdu (*mainstreamu*) posledných čias. Západná filozofia od šestnásteho storočia úporne bojuje proti mravným a náboženským zákonom proti rozumu, ktorý tieto zákony umožňuje poznať. Anglickí empirici odopreli rozumu schopnosť chápať to, čo transcenduje hmotu; to isté platí pre osvietencov, pre ktorých sú mravné zákony „*poverý*“, a taktiež pre romantizmus, ktorý deklaruje city (vášne) za dobro, a zákony, ktoré sa im pokúšajú dať nejaké medze, považuje za zlo.

Magda Arnoldová však ponúka aristotelovsko-tomistický model, v ktorom človek ako spoločnosť i jediná bytosť existuje hierarchicky.

Napokon – čo iné ponúka už najmenej sto rokov vychádzajúca romantickú

literatúru, ak nie obdivuhodných cudzoložníkov a smilníkov, ktorí musia čeliť bigotnosti a zazeráčstvu? V súčasnosti sme dokonca dosiahli stav, v ktorom vášň určuje osobnú identitu. Morálne normy sú eliminované vyvyšovaním citov (vášni), ktoré sa priečia rozumu.

CITY V SLUŽBE ROZUMU

Magda Arnoldová však ponúka aristotelovsko-tomistický model, v ktorom človek ako spoločnosť i jediná bytosť existuje hierarchicky. Hlavou človeka je rozum, v ktorého službe sú city. Úlohou rozumu je rozlišovať dobro od zla, a tak potom city tiahnu k dobru a vzdávajú sa od zla. Je to dobre známy plátónsky mýtus o konskom záprahu a pohoničovi: rozum riadi a city, predstavované konským záprahom, ťahajú. Svet však stáročným vývojom dospel k tomu, že v súčasnosti sa pripisuje citu vedúca úloha. Výsledkom je ľudský život, ktorý sa riadi len vyhľadávaním potešenia. Neuznáva transcendentnú hodnotu, pretože cit ju nevie poznať.

Dôsledky sú všetkým zrejme a zjavné: šťastie sľubované citmi (vášňami) ustavične uniká a zostáva len dlho sa ťahajúce sklamanie. Svet, ktorý pohŕda užívaním rozumu a mravnými normami, sa prepadá do chaosu násilia a bezohľadnosti. „*Nie je to náhoda, ak mladí ľudia, ktorí si dopriavajú úplnú sexuálnu slobodu, vykazujú desivý cynizmus, znudenosť a nespokojnosť,*“ vysvetľuje Magda Arnoldová.

Vrátiť vášňam ich úlohu, aby slúžili rozumu, znamená uvádzať do človeka a do spoločnosti poriadok a pomáhať ľuďom k rozvoju čností, aby tak mohli rozvíjať a dosiahnuť seberealizáciu.

ROBERTO MARCHESINI

Projekty a aktivity zamerané na advokáciu, prevenciu a konkrétnu pomoc v oblasti ochrany života od počatia po prirodzenú smrť môžete podporiť v rámci verejnej zbierky schválenej MV SR:

- kúpou sklenenej alebo plastovej sviečky s logom kampane
- SMS správou v hodnote 2 € s textom **DMS SVIEČKA** na číslo **877**
- príspevkom na účet **SK25 0900 0000 0050 3335 7295**

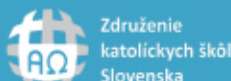
www.sviecka.forumzivota.sk

2. NOVEMBER

SVIEČKA ZA NENARODENÉ DETI

Spomeňme si v týchto dňoch na zomrelé nenarodené deti a zapálme svetlo nádeje pre našu spoločnosť.

S vašou
pomocou
dokážeme
viac.

Osamelá smrť starých ľudí sa v opulentnom svete stáva smutnou skutočnosťou

Kodokuši

Kodokuši znamená v japončine doslova *osamelá smrť*, tento pojem však v sebe obsahuje hlbokú premenu súčasného Japonska, kde osamelosť a spretrhanie rodinných vzťahov potvrdzujú stále výraznejšiu roztrieštenosť spoločnosti.

Výraz *kodokuši* sa vzťahuje na starých ľudí, ktorí umierajú bez povšimnutia svojho okolia a ktorých bezduché telá sú často objavené až po mnohých týždňoch, nerieďka mesiacoch. Počet takýchto prípadov je v Japonsku ohromujúci – asi tridsať tisíc ročne, hoci toto číslo zahŕňa tisíce samovrážd, ktoré často zavini práve osamelosť.

SPOLOČNÉ RYSY

Podľa jednej štúdie majú obeť kodokuši dva spoločné rysy: rizikovejšou skupinou sú muži a veľkú úlohu tu hrá alkoholizmus. Závislosť od alkoholu vystavuje starších ľudí ešte väčšej zraniteľnosti – bez práce a rodiny strácajú chuť do života a majú tendenciu sa izolovať od okolitého spoločenstva.

Starí ľudia bez priateľských a rodinných väzieb sa často uchylujú do malých a odláhlých domčekov, kde unikajú pozornosti okolia, až kým niekto náhodou nezaznamená zápach rozkladajúceho sa tela. Platí to najmä v poľnohospodárskych oblastiach, kde smrť starčekov vyjde najavo len vtedy, keď si zosnulý prestane plniť svoje finančné záväzky. Táto skutočnosť zvyčajne vzbudí niečí záujem, ktorý však nie je vyvolaný súcitom.

CHÝBAL BANKE

Príznačný je v tomto zmysle príbeh sedemdesiatročného muža, ktorý vlni zomrel osamelý v byte na predmestí Osaky. Jeho mŕtve telo sa týždeň postupne rozkladalo bez toho, že by si to ktokoľvek všimol. Onen starý človek nemal priateľa, prácu, ani manželku, no mal syna, s ktorým však už roky nehovoril. Starcovi dlhé tri mesiace nikto nezatelefonoval, nikto o ňom nevedel a nikomu na ňom nezáležalo. Dlhých stodvadsať dní jeho telo hnilo vedľa vreciek s instantnými jedlami a švábov. Až keď sa nebožtíkovi minuli na účte

peniaze, jeho banka prestala platiť nájom, a tak mŕtve telo ako prvý objavil majiteľ nehnuteľnosti...

PRÁZDNE CHALUPY

Kodokuši je vnútorne spojené s hlbokými sociálnymi zmenami, ktoré súčasné Japonsko zažíva. Krajina starne, priemerný vek obyvateľstva nie je príveľmi vzdialený dôchodkovému a mnohé lekárne predávajú viac plienok pre seniorov ako pre deti.

V starnúcej západnej spoločnosti sa samota starých ľudí stáva čoraz prítomnejším javom.

Mladí ľudia už pred mnohými rokmi opustili vidiecky životný štýl, o čom svedčí veľký počet domov v malých osadách na okraji veľkomiest, často vo veľmi dobrom stave, no doslova opustených. Nové generácie nevedia, čo robiť s týmito vidieckymi „domčekmi“, ktoré zdedili proti svojej vôli a ktoré by sa v iných krajinách považovali za luxus vyhradený pre elity. V Japonsku však nezostáva veľa času na záhaľku a ak sa ľudia rozhodnú vybrať si dost obmedzený čas dovolenky, ktorú majú k dispozícii, radšej sa zamerajú na exotické ciele, ako sú Havajské ostrovy či Taiwan. Nijakému Japoncovi by ani neprišlo na um, že by po tom, čo si odpracoval svojich poctivých sto hodín týždenne, strávil čo len jeden víkend

Vincent van Gogh: *Smutný stárec*

v dome obklopenom ničím. A navyše s predstavou, že bude musieť zabezpečiť poriadok a starostlivosť o priestory, ktoré už niekoľko mesiacov nikto neobýval.

HĽADANIE RIEŠENÍ

Japonsko má v súčasnosti nielen najvyššie percento starých ľudí v porovnaní so zvyškom sveta, ale aj veľmi málo zariadení, ktoré sú im k dispozícii. Najmenej 420 000 japonských seniorov čaká na voľnú posteľ v opatrovateľských domoch.

No rastúci počet prípadov osamelých úmrtí a samovrážd podnietil japonské úrady, aby v rámci malých komunit začali pomocné programy – napríklad domáce návštevy starých ľudí, ktorí žijú sami. Iným opatrením je organizácia spoločenských udalostí, ktoré majú seniorov vytiahnuť z ich bytov, roznáška spravodajských bulletinov, monitoring ich zdravotného stavu a schopnosti vybaviť si každodenné náležitosti, napríklad vyhadzovanie odpadkov.

Situácia je už natoľko dramatická, že v niektorých lokalitách miestna správa využíva dobrú vôľu poštového personálu, ktorý vykonáva pravidelné pochôdzky po domácnostiach osamelého žijúcich starých ľudí, a tak zvyšuje ich

»»

možnosti k ľudskému kontaktu, ktorý zúfalo potrebujú.

NIELN JAPONSKO

Kodokuši, ak chceme *osamelá smrť*, však nie je problém len krajiny vychádzajúceho slnka. V starnúcej západnej spoločnosti sa samota starých ľudí stáva čoraz prítomnejším javom.

Podľa rozsiahlej analýzy Americkej psychologické asociácie je osamelosť zdraviu rovnako nebezpečná, ako fajčenie pätnástich cigariet denne, a vedie k predčasnej smrti častejšie ako obezita. Psychológovia najskôr podrobili analýze takmer 150 štúdií, na ktorých sa zúčastnilo asi 300 tisíc ľudí. Prišli k záveru, že ak sa človek bude viac stykať s ľuďmi, zníži pravdepodobnosť svojho predčasného úmrtia o plnú polovicu. Samotári vraj ubližujú svojmu telu rovnako, ako keby si za deň zapálili spomínaných pätnásť cigariet.

Druhá analýza zahŕňala 70 štúdií so zhruba 3,4 milióna účastníkmi. Vedci skúmali, aký vplyv má na zdravotný stav sociálna izolácia (nedostatok sociálneho kontaktu s ostatnými), subjektívny pocit osamelosti, a to keď človek býva sám. Zistili, že všetky tri faktory môžu viesť k predčasnému úmrtiu. A to ide ešte o konzervatívne odhady, pretože výskumníci pri svojich výpočtoch nebrali do úvahy samovraždy, ktorých pravdepodobnosť sa tiež zvyšuje, ak žijú ľudia osamelým životom.

Nejde o prvé takéto zistenie. Existuje staršia štúdia, ktorá tvrdí, že osamelosť zvyšuje riziko predčasného úmrtia o 14 percent. Podľa ďalších zistení zvyšuje samota hladinu stresu, ovplyvňuje tvorbu bielych krviniek a celkovo oslabuje imunitu.

ALARMUJÚCI VÝVOJ

Sú tu aj ďalšie logické dôvody, prečo osamelí ľudia často umierajú skôr. Ak udržiavame spoločenské vzťahy, pociťujeme silnejší zmysel života, a tým pádom menej riskujeme a väčšmi sa o seba staráme. Priatelia a rodina nás prinútia ísť občas k lekárovi, aj keď sa nám vôbec nechce. A keď starší ľudia vidia vyrastať svoje deti, dávajú si väčší pozor na zdravie, chcú sa totiž dožiť aj vnúčať.

Hoci sa čoraz častejšie hovorí o starnutí, nejde o plané či banálne varovanie, pretože vzhľadom na sociodemografickú situáciu a jej alarmujúci vývoj môže byť samota čoskoro vážny problém. Podľa tvrdenia Americkej asociácie penzistov, už teraz len v USA môže byť 42,6 milióna ľudí starších ako 45 rokov, ktorí trpia pocitmi osamelos-

ti. Nedávne dáta tiež ukázali, že viac ako štvrtina Američanov býva sama, viac ako polovica obyvateľov nežije v manželstve a počet detí na jednu domácnosť klesá.

Neváhajte a choďte čas od času navštíviť svojich príbuzných a známych, ktorí bývajú sami. Predĺžte im život. A vlastne aj sebe.

Sú krajiny, ktoré v tomto zmysle na tom tiež nie sú najlepšie. A, žiaľ, Slovensko sa začína radiť medzi ne – minimálne čo sa týka starnutia populácie. Kým v roku 1970 porodila jedna žena na Slovensku v priemere 2,4 dieťaťa, dnes už ledva 1,4 dieťaťa.

KRÍZA RODINY

Demografická kríza bola v minulosti dôsledkom epidémií a hladomoru. Na Slovensku, o západných krajinách už ani nehovoriac, je však blahobyt, problém je skôr s nadváhou ako s podvýživou. Aj preto v súčasnosti sa čoraz častejšie začínajú ozývať hlasy, hovoriace o kríze rodiny. Už to nie sú len varovania cirkevných predstaviteľov, okrem odborníkov sa k nim pridávajú aj iní. „Podľa môjho názoru je súčasná demografická kríza hlavne krízou rodiny. Rodina je nielen v židovskej kultúre najdôležitejším centrom života. Podľa Talmudu život bez partnera nie je plnohodnotným životom. Názory na rodinu sa medzi kresťanmi a židmi vo veľkej miere zhodujú, vychádzame z rovnakého základu,“ nie tak dávno vyhlá-

sil predseda Ústredného zväzu židovských náboženských obcí v SR Igor Rintel. Podľa neho je zrejme „priama úmera medzi religiozitou a mnohodetnosťou“: „Čím väčšmi sa sekularizuje spoločnosť, tým menej detí sa rodí. Tento jav je najviditeľnejší v tých regiónoch Európy, kde je veľká moslimská komunita, ktorej natalita je podstatne vyššia ako natalita relatívne sekularizovaného kresťanstva a tiež židovstva.“

POTREBA MOTIVÁCIE

Západná civilizácia sa postupným rozvíjaním rôznych sociálnych a vzdelávacích inštitúcií „dopracovala“ k zničeniu medzigeneračnej solidarity a pomoci. So vznikom a postupnou realizáciou koncepcie sociálneho štátu v Európe po Druhej svetovej vojne začal štát preberať mnohé funkcie rodiny mysliac si, že tým rodinám pomôže. Výsledkom tohto úsilia je pravý opak – rozklad rodiny.

Pre psychický život seniorov má mimoriadny význam vzťah k rodine a spoločnosti. Starší človek potrebuje pre svoj život dostatok motivácie, potrebuje tu byť pre niekoho, aby mal pocit naplnenia svojho života. Navyše, po smrti partnera prežíva druhý z partnerov pocit straty, prázdnoty, opustenosti. Mnohí si síce zvyknú na život v samote, ale zväčša sa aj napriek tomu stávajú odkázaní na ostatných, mladších členov rodiny.

Preto neváhajte a choďte čas od času navštíviť svojich príbuzných a známych, ktorí bývajú sami. Predĺžte im život. A vlastne aj sebe.

JANA GRUBEROVÁ, BOKA PIKA
(Snímka: Pixabay)

Pred 435 rokmi sa zaviedol gregoriánsky kalendár, v Uhorsku začal platiť pred 430 rokmi

Kam sa podelo jedenásť dní

Snímka: Pixabay

Meranie času je pravdepodobne také staré ako ľudstvo. Ľudia sa oddávna usilovali odmerať a vyjadriť plynúci čas pomocou pravidelne sa opakujúcich javov. Deň a noc či ročné obdobia patrili k najstarším spôsobom merania času.

Jednotlivé národy majú rozličné metódy na datovanie svojich dejín. Niektoré rátajú roky od začiatku stvorenia sveta: Židia ho kladú do roku 3761 pred Kr., tvorcovia alexandrijskej chronológie na 25. mája 5492 pred Kr., Rimania ráтали letopočet od založenia Ríma (753 pred Kr.), Partovia, Bitýnci a Seleukovia vychádzali z nástupu svojho prvého vládcu na trón, Egypťania začínali pri každej zmene dynastie novým letopočetom.

KALENDY

Slovo *kalendár* je odvodené od starolatinského slova *calendae*, čo bol v starorímskom kalendári prvý deň v mesiaci (*ad calendas Graecas, na grécku kalendu*, znamenalo u Rimanov nikdy, pretože Gréci nemali kalendy; *Calendae tristes*, t. j. *smutné kalendy*, lebo

kalendy boli dňom platenia úrokov). V súčasnosti má používanie slova *kalendár* širší zmysel.

Pre kalendár sú základnými tri astronomické jednotky: deň, mesiac a rok. Kalendáre rozdeľujeme najmä podľa toho, od ktorej základnej časovej astronomickej jednotky sa odvídzajú. Tak máme kalendáre lunárne, solárne alebo kombinované – lunisolárne.

Pre mesačný kalendár je určujúcou jednotkou synodický mesiac – obdobie viazané na obeh Mesiaca okolo Zeme. Jeden lunárny rok s 12 mesiacmi (striedavo po 29 a 30 dňoch) má celkovo 354 dní. Rozdiel medzi časom obehu Zeme okolo Slnka je približne 11,25 dňa. Slnčný kalendár sa viaže na obeh Zeme okolo Slnka – tropický rok. Lunisolárne kalendáre majú dve určujúce jednotky – synodický mesiac a tropický rok.

STAROVEKÝ RÍM

V súčasnosti používaný gregoriánsky kalendár vznikol z rímskeho, ktorý prešiel niekoľkými etapami vývoja. Podľa rímskej, historicky nepodloženej tradície, prvý rímsky kalendár pochádzal od prvého kráľa a zakladateľa Ríma – od Romula. Zdá sa však, že pôvodný kalendár má starší pôvod a pochádza zo severotalianskych, poľnohospodárstvom sa zaoberajúcich kmeňov.

Prvý starorímsky kalendár mal len 304 dní: 10 mesiacov po 30 a 31 dňoch. Prvý mesiac bol *martius*, zasvätený bohovi vojny Martovi, druhý *aprilis* od slova *aperire*, čo znamená *otvárať*, a označoval obrodzenie prírody, tretí *maius*, zasvätený bohyni jari a kvetov, ale tiež *maiu*, t. j. *väčší, starší*), štvrtý mesiac *junius* bol zasvätený bohyni Juno (ale aj *iunius*, t. j. *menší, mladší*), ďalšie mesiace boli pomenované jednoducho podľa poradí: *quintilis*, piaty, *sextilis*, šiesty..., až napokon *december*, desiaty.

Zreformovanému starorímskemu lunárnemu kalendáru s 355 dňami sa pridali dva mesiace: *ianuarius* (zasvätený bohovi plynutia času Jánusovi), ktorý bol najprv v poradí jedenásty mesiac, no za čias Caesara bol už prvým mesiacom roka. Pridal sa aj *februarius*, ktorý sa zasvätil zosnulým a očiste.

CEASEROVE ZMENY

Vojvoda a politik Gaius Julius Caesar, ako doživotný konzul a najvyšší kňaz, pristúpil k reforme kalendára. Požiadal egyptského filozofa Sosigena, aby vypracoval pre Rím nový kalendár. Sosigenes použil skúsenosti z egyptského kalendára a vypracoval slnečný kalendár s 365,25 dňa.

V roku 46 pred n. l., keď sa kalendár prijal, pridali 67 dní, aby sa Nový rok priblížil k sviatku saturnálie, ktorý sa slávil v čase terajších Vianoc. Rok 46 pred Kr. mal teda výnimočne 432 dní. Až 1. január 45 pred Kr. sa považuje za prvý celý rok platnosti juliánskeho kalendára s 365,25 dňami. Každý štvrtý rok je potom priestupný a má 366 dní.

Názov kalendára – *juliánsky*, pochádza z čias cisára Marca Aurélia (2. stor. po Kr.). Na jeho návrh rímsky senát premenoval na počesť Caesara mesiac *quintilis* na *julius*. Po Caesarovej smrti sa omylom niekoľko ráz zaviedli prie-

»»»

stupné roky už po dvoch rokoch. Túto chybu upravil prvý cisár Augustus – vynechali sa tri priestupné roky. Senát vtedy rozhodol premenovať mesiac *sextilis* na *augustus*.

GREGOROVA REFORMA

V stredoveku sa však ukázalo, že juliánsky kalendár je oproti tropickému roku o 0,078 dňa dlhší. Nový rok, ale aj začiatok jari, sa postupne posúval – za 128 rokov o jeden deň (11 minút a 14 sekúnd za rok). To malo za následok posúvanie jarnej rovnodennosti na skoršie obdobie. Tento rozpor bol najvypuklejší pri určovaní Veľkonočnej nedele.

V 16. storočí, keď sa Gregor XIII. stal pápežom, skutočná jarná rovnodennosť pripadla podľa platného kalendára na 11. marca a jesenná na 11. septembra, pričom najkratší deň bol 11. december a najdlhší 11. jún. Ďalšou nepresnosťou juliánskeho kalendára bolo, že Veľká noc sa čoraz väčšmi posúvala bližšie k letu, do obdobia intenzívnych poľnohospodárskych prác. Táto odchýlka sťažovala život a bola už natoľko cititeľná, že sa nedala ignorovať. Jej odstránením sa zaoberali dokonca tri cirkevné koncily (bazilejský, Piaty lateránsky a tridentský).

Keďže odchýlka už bola neúnosná, Gregor XIII. nariadil úpravu kalendára. Reformu vypracoval astronóm Aloysius Lilius, pričom vyriešil dva kľúčové problémy: odstránil časovú odchýlku desiatich dní a zabránil jej ďalšiemu vzniku.

Prvý problém vyriešil jednoducho: desať „prebytočných“ dní sa vynechalo a kalendár sa tak zosúladiť s očakávaným stavom. Gregor XIII. v pápežskej bule *Inter gravissimas* z 24. februára 1582, ktorá reformovala juliánsky kalendár, nariadil, aby po 4. októbri 1582 hneď nasledoval 15. október 1582 (vynechalo sa desať dní).

Aj druhý problém sa vyriešil elegantne: každý štvrtý rok deliteľný štyrmi je od zverejnenia buly *Inter gravissimas* priestupný, okrem rokov celých storočí, z ktorých sú priestupné len deliteľné 400, takže roky 1700, 1800, 1900, 2100 a 2200 nie sú priestupné, ale 1600, 2000 a 2400 sú priestupné.

Rozdiel medzi gregoriánskym a juliánskym kalendárom je v súčasnosti trinásť dní. Tento stav potrvá až do 1. marca 2100, keď narastie na štrnásť.

ZAVÁDZANIE KALENDÁRA

Nový kalendár, nazývaný aj *novostýlový*, prijala väčšina katolíckych krajín takmer okamžite, väčšinou v rozmedzí

Jedno z prvých tlačených vydaní nového kalendára z roku 1582

rokov 1582 – 1584. Na území Čiech a Moravy to bolo pravdepodobne v roku 1584, v Uhorsku sa gregoriánsky kalendár zaviedol v roku 1587, pričom sa uznieslo, že v tom roku bude po 21. októbri nasledovať 1. november.

Zvláštna situácia vznikla v krajinách vyznávajúcich pravoslávie. Tie ho oficiálne prijali až v 20. storočí (Rusko v roku 1918, Grécko až v roku 1923), no platí, že na civilné účely je v platnosti gregoriánsky kalendár, na cirkevné sa však naďalej používa juliánsky kalendár.

Protestantské krajiny novoštýlový kalendár dlho neuznávali. Protestantské oblasti Nemecka a škandinávské krajiny ho akceptovali čiastočne v roku 1700 a úplne až v roku 1775.

Britské impérium odolávalo prijatiu gregoriánskeho kalendára dosť dlho. Napokon vzniknutá 11-dňová odchýlka v juliánskom kalendári viedla k tomu, že v roku 1752 Británia a jej koló-

nie, teda v tom čase aj USA, prešli tiež na gregoriánsky kalendár, pričom po 2. septembri 1752 nastal 14. september. Kuriózne bolo, že mnohí ľudia boli presvedčení, že ich vláda obrala o 11 dní života. Tvrdenie, že vzbúrenci požadovali od vlády: „Dajte nám našich jedenásť dní,“ však vzniklo z nesprávneho výkladu obrazu anglického satirického maliara Williama Hogartha *Voľebná zábava*.

V každom prípade sa však zaviedol zvyk dvojitého datovania. A tak, napríklad, anglický astronóm, matematik, fyzik a meteorológ Edmond Halley, po ktorom je pomenovaná známa kométa, zomrel v roku 1742, to znamená v čase, keď v Anglicku platil ešte juliánsky kalendár. Preto sa dátum úmrtia tohto významného astronóma uvádza podľa oboch kalendárov. Podľa juliánskeho zomrel 14. januára, podľa gregoriánskeho 25. januára 1742.

LUBOMÍR V. PRIKRYL

V stredoveku vznikali okrem nových typov oltárov aj malé prenosné oltáriky

Oltár a jeho premeny

Vigoroso da Siena: Panelový oltár z roku 1291

Pre návštevníka múzeí a galérií je najsamozrejmejšou podobou obrazu pomalovaná doska či plátno, ktoré voľne visia na stene, najčastejšie v ráme, bez zrejmej súvislosti s architektonickým usporiadaním a funkciami okolitého priestoru. Takáto forma obrazového média sa presadila v závere stredoveku.

Proces, ktorý viedol k osamostatneniu závesnej maľby, trval niekoľko storočí a mal viacero stupňov. Medzi egyptskými múmiiovými portrétmi, neskorogotickými či byzantskými ikonami a novovekým samostatným obrazom vystupovali obrazy v rôznych podobách predovšetkým ako súčasť liturgie. Podobu a funkcie obrazov väčšieho formátu, ktoré neboli pevne spojené s architektúrou, na dlhý čas znamenali ich miesto v rámci výzdoby kultového centra – oltára.

ANTEPENDIUM

Vo vrcholnom stredoveku sa do blízkosti oltára neraz umiestňovali obrazy svätých osôb, či ich príbehov. Obvykle sa umiestňovali pred oltárny stôl (menzu), aby prikrývali jeho prednú stranu. Tieto tabule sa preto často nazývajú *antependia*, podobne ako dekoratívne závesy, ktoré zvykli visieť pred oltárom. Keďže zakrývali čelo oltárneho stola, niekedy ich nazývajú aj *frontale*.

Okrem závesov sa v tejto úlohe uplatňovali aj zlatnícke práce. Už okolo ro-

ku 835 vytvoril majster Volvinus s pomocníkmi pre Kostol Sv. Ambróza v Miláne antependium, zdobené reliéfmi na obidvoch stranách. Plocha každej strany sa delí na tri približne rovnaké časti. Uprostred vidno spredu *Maestas Domini* medzi symbolmi evanjelistov a apoštolmi, dômyselne usporiadanými do podoby kríža, zozadu dva medailóny s anjeli a dva so samotným dvorcom, odovzdávajúcim svoje dielo. Okrajové plochy zdobí zakaždým šesťica rozprávačských reliéfov. Predné sa venujú kristologickým výjavom, zadné príbehu patróna oltára. Umiestnenie rozprávačských výjavov po stranách centrálnej kompozície anticipuje usporiadanie, charakteristické pre krídlové oltárne retabulá, ktoré sa rozvinuli až v neskorom stredoveku. Na rozdiel od nich sú okrajové časti milánskeho diela nepohyblivé.

PALA D'ORO

Ďalšie rozdiely spočívajú vo funkcii, materiáli a technike. Ako vidno, antependia pôvodne nemuseli byť pomalova-

vanými drevenými tabuľami. Tradícia zlatníckych riešení tejto umeleckej úlohy prežívala pomerne dlho. K najznámejším dielam tohto druhu patrí napríklad zlaté Bazilejské antependium, ktoré nechal zhotoviť Henrich II. pri príležitosti posvätenia bazilejského dómu roku 1019. Vysoké reliéfy stojacich postáv pod arkádovými oblúkmi v tomto prípade väčšmi pripomínajú rano-kresťanské sarkofágy než neskoršie retabulá.

V benátskom Kostole sv. Marka pôvodne slúžila ako antependium aj spodná časť monumentálneho zlatníckeho diela, známeho ako *Pala d'Oro* (zlatá látka), ktoré v súčasnosti zdobí zadnú stranu hlavného oltára. Toto dielo je svojráznou, a teda netypickou zostavou obrazov, ktoré vznikli v rôznych obdobiach, takže ostalo skôr ojedinelé.

V románskom Katalánsku vzniklo viacero antependií – tabuľových malieb, ktoré možno doteraz obdivovať v barcelonskom múzeu. Aj pre ne je typické trojčlenné usporiadanie: uctievaná osoba tróni alebo stojí uprostred, neraz vyzdvihnutá mandorlou. Na bokoch sa najčastejšie rozpráva jej príbeh. Zriedkavejšie ho nahrádzajú pravidelne rozmiestnené statické obrazy ďalších svätíc a svätcov.

PRENOSNÉ OLTÁRIKY

Okrem antependií a retabul vznikali v stredoveku aj malé prenosné oltáriky, ktoré si vysokí svetskí či cirkevní hodnostári prenášali vo svojej batožine, aby sa pred nimi mohli venovať svojim denným bohoslužbám.

Pôvodne sa aj v tejto funkcii uplatňovali hlavne zlatnícke diela, no neskôr prevládli obrazové tabule. Neraz pritom išlo o zatvárateľné oltáriky, napríklad diptychy, ktoré tvorili dve tabule, spojené malými pántikmi. Takéto technické riešenie poskytovalo počas prevozu oveľa lepšiu ochranu pre najcennejšie časti maľby na vnútornej strane dosiek. Na rozdiel od retabul, umiestnených na oltároch v inštitucionálne kontrolovanom prostredí kostola, boli prenosné oltáriky určené na súkromnú potrebu významných osôb, takže mohli niekedy slúžiť aj iným funkciám. Bohatý a vplyvný aristokrat mohol podobný oltárik či jednoducho len obraz použiť aj ako dar.

Po rozšírení portrétneho zobrazovania slúžili malé podobizne okrem iného aj na zachytenie vzhľadu princezien, ktorých vydaj bol predmetom vyjednávania v rámci sobášnej politiky.

»»

POHĽAD Z OKNA

V 15. storočí sa súkromné oltáriky rozšírili aj do domácností bohatých mešťanov, ktorí si mohli dovoliť pestovať súkromnú zbožnosť, mnohí s cieľom čoraz väčšmi uniknúť inštitucionálnej kontrole zo strany Cirkvi. Tabuľové maliarstvo sa tak mohlo aj po formálnej stránke priblížiť knižným ilumináciám.

Čoraz väčší význam nadobúdalo predvádzanie mimoriadnej maliarskej zručnosti. Umelecké a ideové experimentovanie poskytlo významné podnety na rozvoj novej estetiky malieb. Napríklad najvýznamnejší nizozemskí majstri tohto obdobia sa aj pod vplyvom tejto situácie začali zaujímať o presné zobrazenie sveta, pripomínajúce pohľad z okna. Diela, určené na pohľad zblízka, umožňovali napríklad oveľa presnejšie vnímať a náležite oceniť aj miniatúrne detaily malieb.

Najvýznamnejší príklad slovenského pôvodu je prenosný oltárik z Trenčína (cca r. 1450), zachovaný v zbierkach Maďarskej národnej galérie v Budapešti. Pri staršom diele podobného typu, pôvodne z Košíc, dominovala funkcia relikviára natoľko, že miesto centrálného obrazu zaujal priestor na uloženie ostatkov.

RETABULUM

Vo vrcholnom stredoveku došlo k podstatnej zmene liturgickej praxe. Ešte začiatkom druhého tisícročia bolo celkom normálne, že kňaz slúžil omšu tak, že stál za oltárom, obrátený čelom k veriacim. V rámci takto slávenej liturgie nebolo možné trvalejšie umiestniť na oltárny stôl väčší obraz, lebo by zacláňal celebranta.

Vo vrcholom stredoveku sa situácia zmenila. Kňaz pri omši stál takmer celý čas (výnimku tvorili niektoré úkony, napríklad požehnanie) chrbtom k veriacim pred oltárom. Takáto inscenácia liturgie vytvorila lákavé možnosti na uplatnenie väčších obrazových médií, ktoré sa dali položiť za oltárny stôl alebo na jeho zadnú časť, teda z pohľadu diváka prakticky za ním. Na takéto umiestnenie odkazuje aj ich meno – *retabulum* (z *retro-tabulum*).

Vytvoreniu tohto veľmi úspešného riešenia predchádzalo niekoľko experimentov s inými možnosťami. V Erfurte okolo roku 1160 vytvorili polkruhové štukové retabulum, pevne spojené s architektúrou. Do niky uprostred umiestnili sochu Madony. Nikové oltáre so sochami alebo s nástennými maľbami svätcov boli obľúbené napríklad aj v Anglicku.

Vojňanský skrinkový oltár

Inokedy sa v úlohe retabula mohli používať pozdĺžne tabule, pripomínajúce antependium (viacero diel zo Soestu, teraz v Berlíne). V Quedlinburgu okolo roku 1240 umiestnili na oltár veľkú tabuľovú maľbu s trojlistovým ukončením na vrchnej strane, ktoré jasne prezrádza, že v tomto prípade už nešlo o antependium.

OBRAZOVÉ TABULE

Predchodcom retabul boli v 13. storočí obrazové tabule, slúžiace ako verejné kultové obrazy. Na viacerých miestach, predovšetkým však v Taliansku, tomu procesu napomáhal aj import a udomácnenie byzantských ikon. Najskôr to boli mariánske tabule a maľované tabuľové kríže, neskôr aj obrazy svätcov. Takéto tabule sa často umiestňovali ako retabulum vzadu na oltári, aby obohatili liturgickú spomienku na patróna oltára, teda na osobu, ktorej bol oltár zasvätený.

Keďže obrazové tabule nemuseli byť pevne spojené s oltárom, mohli ich prenášať v procesiách, ktoré sa najčastejšie konali v deň zasvätený liturgickej úcte ich patróna. Niekedy však prevládlo úsilie zapôsobiť na návštevníka kostola veľkosťou obrazu, takže vznikli monumentálne tabule, ktoré sa dali prenášať len s veľkými ťažkosťami.

POLYPTYCH

Osoba patróna oltára (v prípade hlavného oltára patróna celého kostola) býva hlavnou témou retabula. Dôstojná postava najčastejšie stojí čelom k divákovi pred zlatým pozadím, ktoré pripomína nádheru nebeského kráľovstva. Podobizeň uctievanej osoby niekedy, podobne ako na ikonách, rámujú menšie obrazové polia, pripomínajúce najvýznamnejšie udalosti z jej legendárneho života.

V druhej polovici 13. storočia, okolo roku 1260, umiestnili v Siene po stranách obrazu *Madony* ikony ďalších štyroch svätých patrónov mesta, čím vznikol viacdielny oltárny obraz – *polyptych*. Obraz viacerých svätcov, ktorých sviatky sa, prirodzene, pripomínali vždy v rôzne dni, umožňoval ponechať celý rok na oltári rovnakú zostavu obrazov.

Tento typ retabula inšpiroval oveľa neskôr, v 15. storočí, vznik známeho obrazového typu svätého rozhovoru – *sacra conversazione*. Na týchto obrazoch obklopuje tróniacu Madonu skupina svätíc a svätcov.

Na spodnej časti väčších oltárnych retabul sa niekedy umiestňovala horizontálna základňa – *predella*. Tá umožňovala návštevníkom bohoslužby lepší pohľad na hlavný obraz retabula. Okrem toho neraz poskytovala aj priestor na

obrazové rozprávania o živote patróna oltára.

ZATVÁRATEĽNÉ KRÍDLA

V strednej Európe neskorého stredoveku sa najvýraznejšie presadili oltárne retabulá, na ktorých sa po stranách strednej pevnej časti umiestňovali zatvárateľné krídla. K predchodcom tohto typu patria aj skrinkové oltáre, ktorých krídla zbokú aj spredu zakrývali plastikou, umiestnenú pod baldachýnom v strede, ako vidno aj na oltárik z Vojnian (cca r. 1250), ktorý sa v súčasnosti nachádza v zbierkach Slovenskej národnej galérie v Bratislave.

Z 13. storočia sa zachovalo i niekoľko obojstranne pomalovaných obrazových tabúl, u ktorých je zrejme, že pôvodne fungovali ako krídla v súčasnosti už nezvestných zatvárateľných oltárnych retabul.

Zmena podoby krídlového oltárneho retabula umožňovala označiť rozdiely medzi sviatočnými a všednými dňami, prípadne medzi pôstom a zvyškom liturgického roka.

PRE VIACERÉ SVIATKY

Oltáre viacerých nemeckých miest 13. a 14. storočia zdobili hlavné oltáre farských kostolov – namiesto malovaných polyptychov talianskeho typu – architektonické zostavy, bohato dekorované gotickými vimperkami. Pod každý vimperk sa do skrinky dala umiestniť soška či reliéf inej svätej osoby, takže celok architektonicky koncipovaného retabula poslužil počas jedného roka ako vhodná kulisa viacerých sviatkov. Takéto skupiny sôch patrónov neraz pripomínali prítomnosť rôznych relikvií, ktoré pre dobových veriacich znamenali oveľa cennejšie poklady. Preto podoba takýchto architektonicko-sochárskych retabul viacerými formálnymi črtami pripomína architektonicko-sochársky riešené relikviáre.

Aj keď mnohé z retabul si uchovávali rovnakú podobu, nezávislú od sviatkov a všedných dní liturgie, niektoré disponovali aj zatvárateľnými krídlami. Jedným z najvýznamnejších reprezentantov tejto skupiny je Oltár sv. Petra od Majstra Bertrama (1379, teraz v hamburskej Kunsthalle), na ktorom je po zartvorení skrinkových krídel sviatočnej strany cyklus tabuľových malieb.

KLOSTERNEUBURG

K netypickým dôkazom vplyvu krídlového oltára patrí výnimočný prípad obrazov, ktoré zmenili na oltárne retabulum, aj keď mali pôvodne iné určenie. Roku 1181 v rakúskom Klosterneubur-

Piero della Francesca: Polyptych *Madona milosrdenstva s predellou* (1445 – 1462)

gu vytvoril Mikuláš z Verdunu sériu 45 emailových obrazov výnimočnej kvality. Zoradené do troch radov na zlatých platniach mali pôvodne zdobiť zábradlie kazateľnice. Keď ich asi roku 1330 zmenili na oltárne retabulum so zatvárateľnými krídlami, doplnili na okrajoch ďalšie trojice emailov, pričom rešpektovali pôvodnú koncepciu diela.

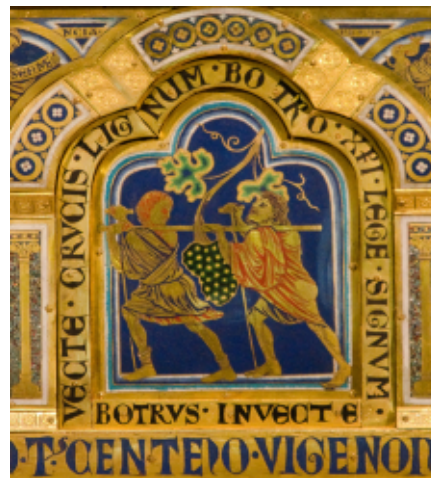
Po formálnej stránke emaily Mikuláša z Verdunu nadväzujú na umelecké výdobytky zlatníkov mäskej oblasti (údolie rieky Mása), ktorí sa v 12. storočí výrazne priblížili klasickému spôsobu stvárnenia tiel a drapérií. Po tematickej stránke ho charakterizuje mimoriadne premyslený ikonografický program, ktorý je jednou z najvýznamnejších ukážok typologického myslenia stredoveku.

Rozprávania prostredného radu emailov sa zameriava na známe udalosti *Nového zákona*, takže predstavuje milostiplný čas kresťanstva – *sub gratia*. Vrchný a spodný rad emailov rozpráva o vybraných udalostiach *Starého zákona*, pričom ich rozdeľuje do obdobia pred mojžišovským zákonom (*ante legem*) a po ňom (*sub lege*). Zostava obrazov sa sústreďuje na podobnosti medzi týmito obdobiami dejín spásy. Ku každej novozákonnej udalosti priraduje dva starozákonné predobrazy – typy.

Maľby zadnej strany klosterneuburského retabula, ktoré vytvoril anonymný maliar približne v roku 1330, možno uviesť ako jeden z raných príkladov ma-

liarsky riešených krídlových oltárov. Ako ich blízku analógiu možno pripomenúť aj oltárne retabulum z juhočeského kláštora Vyšší Brod (cca r. 1350). Obidve diela patria k najstarším monumentálnym rozprávačským cyklom v tabuľovej maľbe. Venujú sa mariánskym a kristologickým témam. Ukazujú, že veľké oltárne retabulá začali preberať úlohy, ktoré boli predtým vyhradené nástenným maľbám, prípadne vitrážam. Z hľadiska maliarskeho štýlu patria obidve diela k významným dôkladom vplyvu talianskeho maliarstva raného 14. storočia na umenie strednej Európy.

IVAN GERÁT

Detail emailového obrazu z klosterneuburského oltára

Projekt *UMENIE DUCHA – Návrat súčasného umenia do chrámu* pokračuje aj v roku 2017

List zo záznamníka

V jezuitskej Kaplnke Sedembolestnej Panny Márie v Piešťanoch pokračuje projekt pod názvom *UMENIE DUCHA – Návrat súčasného umenia do chrámu*. Vytvára priestor pre diela súčasného umenia, ktoré odzrkadľujú kresťanské poslanstvo. Navracia ich do chrámu, kde kvalitné súčasné umenie, z rôznych dôvodov, často chýba.

„Duch; ak sa pýtaš na službu, je to anjel: podľa toho, čím je, je duch; podľa toho, čo koná, je anjel.“

Anjeli sú celou svojou bytosťou Boží služobníci a poslovia. Keďže „ustavične hľadajú na tvár Otca, ktorý je na nebesiach“ (Mt 18, 10), počúvajú jeho slová a plnia jeho príkazy (pozri KKC, 329). Anjeli sú prítomní pri Zvestovaní, pri narodení Ježiša Krista, po jeho pokúšaní diablom na púšti, na Olivovom vrchu aj po jeho zmŕtvychvstaní. Majú svoje miesto v dejinách spásy, aj v našich životoch. Každý z nás má svojho jedinečného anjela strážneho, ktorý chráni našu osobitosť, pozná obraz, aký si o nás urobil Boh, a pomáha nám v jeho poznaní a naplnení nám zvereného jedinečného poslania.

Anjelov v dejinách umenia často sentimentálne zobrazovali ako detských anjelov – putti či mladíkov s krídlami. Textilné dielo EVY CISÁROVEJ-MINÁRIKOVEJ ide za hranicu prvoplánovej sentimentálnosti a prináša interpretáciu historickej výšivky z dielne Márie Hollósyovej. Tá na prelome 19. a 20. storočia viedla unikátnu výšivkársku dielňu v Cíferi. Výšivky si u nej objednávala rakúsko-uhorská šľachta, aj kráľovná Alžbeta, a po vzniku Česko-Slovenska navrhovala mitry pre prvých slovenských biskupov. Eva Cisárová-Mináriková, ktorá sa výšivkárskej tvorbe dlhodobo venuje, pracuje s fragment-

mi jej historických výšiviek. Technickou frotážou odtlačila obrazy z antependia (textílie na oltárnom stole), s centrálnym výjavom kríža s Kristovou tvárou, adorovanou anjelmi. Autorka ich dopĺňa použitím reálnych výšiviek rôzneho pôvodu. Vo svojom textilnom diele opakuje obraz Kristovej tváre, ktorá má aj nám pripomenúť význam eucharistickej adorácie v našich životoch, vyjadrenej slovami žalmu: „Na neho hľadajte a budete žiariť“ (Ž 34,6).

Dielo je zároveň formou osobného denníka, z väčšieho cyklu *Listy zo záznamníka*, o ktorom autorka píše: „Dielo z cyklu piatich listov je desaťnásobnou zväčšeninou reálneho záznamníka. V nich sa stretávajú formou asambláže a koláže nájdene textilné ready-made, archaické indigo tlače a stužky, fragmenty banálnych interiérových vyšívacích textov, textilno-botanický výskum slovenskej flóry, frotáž pastelom s útržkami sakrálnych paramentov, zbierka kuriozít domácich profánnych čipkárskych vzorov. V nájdených útržkoch textílií sú stopy našej fabrickej, výšivkárskej, najmä ženskej tvorby. Týmto cyklom som nadviazala na Kaligrafický zápisník z roku 1997, kde som použila frotáž vyšítych monogramov z výšivky žien 19. – 20. storočia. V nich je naša intímna ženská pamäť, tvorba našich predchodkýň.“

P. LEOPOLD SLANINKA, SJ

Október je spojený so sviatkom anjelov strážnych (2. 10.), ktorý oslavujeme krátko po sviatku archanjelov Michala, Rafaela a Gabriela (29. 9.). Anjeli sú v súčasnosti populárni v rôznych súvislostiach, aj preto sme v tomto čase pozvaní pripomenúť si ich miesto v kresťanskej tradícii aj v našich životoch.

Anjeli (z gréc. *angelos*, čo znamená *posol*) sú duchovné bytosti, Boží poslovia, „prítomní už od stvorenia a v priebehu celých dejín spásy, zďaleka i zblízka zvestujú spásu a slúžia Božiemu plánu pri jej uskutočňovaní“ (KKC 332). Svätý Augustín o nich hovorí: „Anjel je názov služby, nie prirodzenosti. Ak sa pýtaš na meno tejto prirodzenosti, je to

Nechat' na seba pôsobiť umenie – meditácie nad Caravaggiovými obrazmi

Sedem skutkov milosrdenstva

Človek možno podvedome pristupuje k tomuto dielu ako k nejakej domácej úlohe z výtvarnej výchovy: „*Tak, pozrime sa na to – ktorý, kde a ako je tu zobrazený prvý skutok, ktorý je ďalší...?*“ Lenže Caravaggio nie je poslušný žiak v ZUŠ-ke...

Z božnému spolku, zameranému na službu milosrdnej lásky, ako i návštevníkom ich kostola, predkladá dielo, plné ľudských postáv, v pre neho tak typickým dramatickom zápase svetla s tieňom, ktoré na prvý pohľad pôsobí skôr chaoticky.

OBRAZ MILOSRDENSTVA

Keď divák prebehne obraz očami, zdá sa, že autor si skôr položil otázku, *kde a ako* sa láska prejavuje vo forme milosrdenstva – takpovediac – *najvýrečnejšie*. Oči totiž prirodzene spočínajú na žene, ktorá *ponúka svoj prsník* starcovi

za mrežami väznice, kde (v nej či pred ňou) sa celá scéna odohráva. Oproti veľkej dynamike pohybov, zahalených tmou a na prvý pohľad nejasným dejom, tu je zjavná *oáza pokoja*, a teda snád' i ústredné posolstvo obrazu.

V tomto geste je *priam symbolizovaná láska ako taká*, v jej podstate: Dojčenie je čímisi *posvätným* – ako láska, ktorá je, vo svojej podstate, Boh sám (porov. 1 Jn 4, 8.16). Ak v každom geste či službe lásky nám Boh dáva možnosť *zakúsiť* čosi z neho (teda z „obrazu“ a „podoby“, na ktoré sme boli stvorení), tak práve toto gesto a služba je toho azda najvýrečnejším vyjadrením, možno *priam symbolom*. Je to teda Boh, kto človeka *uschopňuje* milovať, a zároveň nielen milovanému, ale i milujúcemu pripomína: „*Čo máš, čo si nedostal?*“ (1Kor 4, 7)

PRIRODZENÝ ŽENSKÝ PREJAV LÁSKY

Svoju jedinečnú materskú schopnosť (danosť) rozširuje žena v tomto prípade aj na dospelého úbožiaka, trpiaceho okrem hladu aj samotou, spoločenským vylúčením – ktoré svojím gestom žena prelamuje tým najradikálnejším spôsobom: vylúčenému človekovi prejavuje službu, ktorá sa spája s najväčšou intímnosťou, aká medzi dospelou ženou a mužom môže byť. Okrem toho, že muža sýti svojím materským mliekom, o čom svedčia aj kvapky na jeho brade, prichádza ho i potešiť, a tak odpovedá na Ježišovu výzvu, „*bol som vo väzení a prišli ste ku mne* (Mt 25, 36), spôsobom, ktorý je, takpovediac, totálny a – ako taký – nesporne *fascinujúci*.

Táto scéna údajne evokuje antický príbeh, ktorý opisuje vo svojom diele Valerio Massimo, príbeh človeka, odsúdeného na smrť hladom, ktorého chodila navštevovať a zo svojich prs pridávať jeho vlastná dcéra. Keď sa to sudcovia dozvedeli, dali odsúdencovi milosť a na mieste jeho väznenia vybudovali chrám bohyni súcitu (Dea Pietà). Neskôr bol na tomto mieste, v centre Ríma, medzi Marcelovým divadlom a tiberským ostrovom, postavený kresťanský kostol.

V tomto kontexte netreba osobitne podčiarkovať, že žena, ako ju tu Caravaggio zobrazil, nie je nijaká „radodajka“ – pravou rukou si dôrazne zahaluje

»»

druhý prsník. Neprišla tu robiť striptíz, ale službu pravej lásky.

Z PLNOSTI SRDCA

Zároveň však svoj pozorný pohľad, a tým aj náš, upiera na zvyšok scény – akoby ním chcela poukázať na množstvo *d'alších* bied a ľudí v núdzi, ktorí volajú, *spolu s Ježišom* (porov. Mt 25), po našej pozornosti a aktívnej odpovedi.

Aj keď teda možno na obraze nájsť aj niektoré ďalšie skutky – rytiera (predstavujúceho azda sv. Martina?), ktorý sa delí o svoj plášť s mužom, ležiacim pri jeho nohách, kde nahota jeho obnaženého chrbta žiari v svetle (porov. Mt 25, 36); ako aj ďalšieho muža vľavo, ktorý prívětivým gestom volá k sebe prichádzajúceho pútnika (porov. Mt 25, 35) a snád' ešte náznaky ďalších, menej zreteľných..., Caravaggiovi zrejme nejde o to, predstaviť tu akúsi „mozaiku“ siedmich obrazov, ktoré by zodpovedali siedmim skutkom telesného milosrdenstva.

Skôr v jeho diele možno asi hľadať pojem *sedem* ako symbol *plnosti*. Analogicky ako *sedembolestná* znamená *prebolestná*, naplnená bolesťou až do *plna*, *sedem skutkov milosrdenstva* možno (treba?) chápať ako celkové životné povolanie – nejde o jednotlivé skutky, prejavy, ide o vôľu a schopnosť *naplniť* svoje srdce milosrdenstvom a *ne*nechať si ujsť *žiadnu* príležitosť na jej prejavenie, všade tam, kde *sa žiada*. To dokáže len ten, kto sa milosrdenstvom nechá preniknúť, premeniť, „naplniť“ – až tak, že, ako tá žena, dokáže podať hoci aj svoje prsia (známemu či neznámemu) úbožiakovi za mrežou. To preto, lebo utrpenie bližného, resp. bližných ju – ako svedčí výraz jej tváre – *ne*necháva *lahostajnou*.

Presne toto je hlavný dôvod, ktorý na vyhlásenie Jubilejného Roka milosrdenstva predstavil pápež František – aby sme sa nechali pretvoriť Božím milosrdenstvom a „nahradili“ ním nezáujem, ktorý často *naplňa* naše srdcia.

Vzájomne sa podopierajúci anjeli akoby vytvorili zo svojich tiel a krídel kolísku pre Božiu Matku s Dieťaťom (detail)

DOTYK NEBA SO ZEMOU

Tento božský, nadprirodzený *pôvod*, ako aj *zdroj* ľudského milosrdenstva, možno nájsť v hornej časti obrazu, kde na krídlach dvoch veľkých anjelov sa znáša (zlieta) Božské Dieťa, v náručí svojej Matky a *so zjavnou záľubou* (úsmevom) sleduje milosrdné počínanie si ľudí na zemi.

Ako pri viacerých Caravaggiových obrazoch, aj tu upúta pozornosť veľmi zvláštna poloha letiacich anjelov. Vzájomne sa podopierajú, akoby objímajú, čím zo svojich tiel a krídel vytvárajú akúsi kolísku pre Božiu Matku s Dieťaťom. Ten ľavý z nich však ako keby vypadal z náručia svojho *spoluanjela* a pravou rukou akoby sa – vo vedomí hroziaceho pádu na zem – chcel o niečo oprieť alebo aspoň stlmiť svoj pád. Zároveň svojou ľavou rukou akoby siahal po jeho krídle, s rovnakým úmys-

lom. Hľadí pri tom dolu na ženu v geste jej výnimočnej lásky a pokojný výraz jeho tváre, taktiež s náznakom úsmevu, vôbec nekorešponduje s uvedeným „výrazom“ jeho tela a rúk.

Možno teda autor nemal v úmysle predstaviť anjela, ktorý *padá* na zem, ale nebo, ktoré sa tu takmer „dotýka“, a tak *spája* so zemou – v tomto biednom tmavom kúte mesta, kde však žiari Božím svetlom milosrdná láska človeka k svojmu bližnému v núdzi. Lebo „*milosrdenstvo je cesta, ktorá spája Boha s človekom*“ (František, *Misericordiae vultus*, čl. 2).

STANISLAV KOŠČ

Sedem skutkov milosrdenstva

Olej na plátne, 390 x 260 cm, vytvorený v rokoch 1606/07, nachádza sa terajšom múzeu (obrazárni) Pio Monte della Misericordia v Neapole

Žilinská galéria Ikony predstavuje ikonu mesiaca október *Archanjel Michal Archistratég*

Ikona mesiaca október

Ikona Archanjel Michal Archistratég je z 19. storočia a pochádza z Ruska. Zobrazuje Pánov príchod.

Na počiatku stvoril Boh s ostatným svetom aj anjelov. Najskôr boli všetci svätí a blažení. Mali sa osvedčiť v dobrote a zaslúžiť si milosti, ktorými ich Boh obdaril.

KTO JE AKO BOH?

Existujú domnienky, že Boh anjelom zjavil tajomstvo vtelenia svojho Syna. Jedna časť anjelov povstala proti Božiemu Synovi, nechcela sa mu klaňať, jeho ľudskú prirodzenosť považovali za priveľmi úbohú, aby ju poslúchali. Vzbúrili sa proti Bohu. Lucifer výrokom „*nebudem slúžiť*“ zišiel z cesty pravdy, spravodlivosti, lásky.

Michal výrokom „*Kto je ako Boh?*“ vyjadril, že služba Bohu, ktorému sa

nič nevyrovná, je nielen povinnosťou, ale aj radosťou. preto sa v nebi strhol boj Michala a jeho anjelov s drakom a jeho anjelmi. Veľký drak (starý had), ktorý sa volá diabol a satan, bol zvrhnutý na zem aj so svojimi anjelmi. Boh neušetril anjelov, keď zhršili, uvrhol ich do temnoty, kým nepredstúpia pred súd.

A tento súd či Pánov príchod zobrazuje ikona *Archistratéga Michala*.

OCHRANCA

Na ikonách sa svätý Michal archanjel najčastejšie zobrazuje ako vojak, ktorý poráža Lucifera a víťazí nad diablom. Michal máva rytiersku výzbroj podľa rímskeho vzoru s mohutnými krídlami

a tasí meč. Počas strašného súdu vedie zástupy anjelov do podsvetia, aby zničili satana.

Utiekali sa k nemu najmä v čase vojen, ako orodovníkovi pred Pánom pri smrti, záchrancom pred strašným súdom. Prosili ho aj o uzdravenie. Ako anjel ochranca sprevádza kupcov, vojakov, moreplavcov, bdie nad chorými. V ruskej ikonografii je patrónom poľnohospodárstva, ochranca chovateľov koní a remesiel. V gréckej je sprievodcom duší zosnulých – *psychopompos*. V biblickej tradícii pomáha obyvateľom Jeruzalema počas sýrskych vojen.

Sviatok svätého Michala archanjela sa slávi 29. septembra.

PRVÝ Z ANJELOV

Ikona mesiaca október nesie názov *Obraz archistratih Michail archanhel*, čo v preklade znamená *Obraz archistratéga Michala archanjela*.

Svätý Michal archistratég je v kresťanskej tradícii prvým a najdôležitejším z anjelov. Je anjelom spravodlivosti a súdu, milosti a zľutovania, zástanca božieho ľudu. To, že je vojvodca Pánovho vojska, naznačuje jeho brnenie, tasený meč či kopija.

Meno Michal spomína prorok Daniel (porov. *Dan 10 – 12*) ako strážneho anjela vyvoleného národa, ochranca Izraela. V *Novom zákone* sa spomína, ako on a jeho anjeli bojovali proti diabľovi a jeho anjelom, nečistým silám pekla.

Na ikone sa nachádza okrídlený archanjel v podobe apokalyptického jazdca, ktorý sa majestátne nesie na ohnivom koni. Tvár archanjela je červená – naznačuje to prítomnosť ohňa božskosti. Krídla a palica v ruke symbolizujú možnosť rýchlo sa pohybovať a vykonávať Božiu vôľu. Sv. Michal je odetý do strieborného brnenia, ktoré má na modrom chitóne, zahalený sivo-červenej chlamidy. Červená farba predstavuje božskosť a výkonnosť. Obuté má čierne čižmy. Na hlave má kráľovskú korunu s diadémom, čo je symbol okamžitej poslušnosti Bohu. Okolo hlavy mu žiari nimbus. V jednej ruke drží uzdu ohnivého koňa, okrídleného striebornými peruťami, a trúbu, ktorou ohlasuje Pánov druhý príchod. Z trúby sa rozlieha hlas, a tak ako sa vietor dostane na všetky miesta, tak aj hlas trúby,

»»

ktorá ohlasuje Pánov príchod, sa roznesie po celom svete.

VÍŤAZ NAD ZLOM

Svätý archanjel Michal drží v druhej ruke evanjeliár v ozdobnej kovovej väzbe. Zo svätej knihy vychádza Božie slovo do celého sveta. Evanjelium je radosnou zvesťou, studnicou, zdrojom Božieho slova. Kadidlom incenzuje. Kadidlo je jedným z darov, ktoré dostal Spasiteľ pri narodení od troch murdcov ako symbol Boha.

Michal, veľké knieža, víťazí nad zlom – satanom, ktorý je znázornený pekelným ohňom. Archanjel ho poráža kopijou ho zvrhne navždy do priepasti, ktorú preskakuje okrídlený ohnivý kôň. Mohutný vodca nabádajúci k bázni a úžasu, Boží posol, veliteľ nebeských vojsk predstupuje pred Pánovu tvár.

Vľavo hore je tmavý modrý oblak, na ňom je pripravený prestretý oltár s evanjeliárom a žehnajúci Emanuel s monogramom ICXC – Ježiš Kristus.

Z priepasti vytryskli vody rozbúreného mora znázorňujúce vody potopy, ktorá zaplavila svet. Pod ikonou je text s nečitateľnými časťami, no z ktorého možno vyrozumieť: „*More zakypelo, nepriateľ stratil všetky zbrane, zboril si mestá i hrady, niet po nich ani pamiatky.*“

Archanjel má rozpäté ruky. Medzi nimi žiari kozmická dúha – symbol zmierenia Boha s ľuďmi.

SVÄTÍ

Po okrajoch ikony v ráme sú zobrazení štyria svätí. Na ľavej strane hore je sinopský biskup sv. Fókas (22. 9.), hieromučeník. Bol to mučeník antického mesta Sinope (v súčasnosti Sinop v severnom Turecku). Podľa legendy bol synom lodného tesára. Po výsluchu pred prefektom Africanom ho vydali Trajanovi. Mol umučený vo vriacom kúpeli. Jeho údajné relikvie sú vo francúzskom meste Vienne. Na ikone je zobrazený ako ctihodný stavec so sivou bradou, červenom plášti biskupa, s omoforom s krížami, v rukách drží evanjeliár.

Pod svätým Fókasom je sv. Ján Krstiteľ (narodenie 24. júna; mučenícka smrť 29. augusta), predchodca Ježiša Krista (pripravoval cestu Pánovi). Žil na púšti v odeve z ťavej srsti a živil sa kobyčkami. Pokrstil Ježiša v Jordáne. Kritizoval hriešny život Herodesa so svojou švagrinou. Jeho hlavu priniesli Herodiade ako odmenu za tanec Salome.

Na pravej strane hore je sv. Nikita, velikomučeník (3. 4.), ktorý bol predstaveným kláštora v Medikii (Turec-

Po okrajoch ikony sú štyria svätí. Detaily na sv. Jána Krstiteľa a sv. Agátu

ko). Bol odporcom heréz a obrazoborctva. Lev V. ho dal uväzniť. Mučili ho, trápili hladom, smädом, vysmievali sa mu. Mal dar uzdravovať, robiť zázraky. Neskôr žil vo vyhnanstve a v pustovni. Odetý je v červenom plášti na striebrom chitóne, v rukách s krížom, znakom mučeníctva.

Pod Nikitom je svätá Agathia, Agáta (5. 2.), panna a mučenica. Za vlády Décia podstúpila pre vieru mučenícku smrť. Odrezali jej prsia a upálili ju na

horúcich črepinách a uhlí. Je oblečená v červenom habite a v tmavom plášti, s pokrývkou hlavy, v rukách drží kríž – symbol mučeníctva.

Ikona sa týka príbehov konca sveta nachádzajúcich sa v Apokalypse. Aj súčasný svet je plný nástrah a lákadiel do priepasti zla. Zostáva nám teda prosieť, aby svätý Michal, vojvodca nebeského vojska, zahnal Božou mocou všetko zlo, ktoré na svete jestvuje.

ELENA PAIŠOVÁ

Prijmite pozvanie a príd'te si naživo pozrieť ikonu

Archanjel Michal Archistratég

Počas októbra je vystavená v expozícii IKONY,
v budove spoločnosti HOUR,
ulica M. R. Štefánika 33 v Žiline,
Vstup je voľný.

Komentované prehliadky sú prístupné od utorka do
piatka od 13.00 do 17.00 h alebo na základe
telefonického dohovoru.
Kontakt: 0905 275 948

Nad jedným z najlepších slovenských románov – *Jozef Mak*

Človek-milión

Dielo Jozefa Cígra Hronského (1896 – 1960) patrí do zlatého fondu našej literatúry. A hoci je svojím charakterom späté so Slovenskom, so slovenskou krajinou, dušou a naturelom, svojimi kvalitami presahuje národný rámec, možno ho smelo priradiť k hodnotám európskej i svetovej spisby. Osobitnú pozornosť si pritom zasluhuje román *Jozef Mak*.

Antikvariát

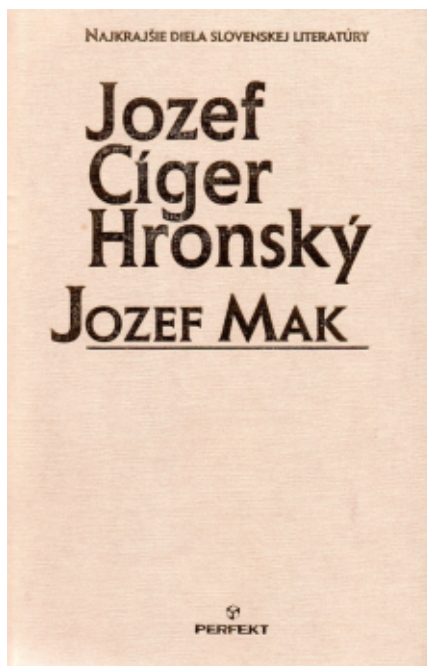
Hlavnou postavou tohto sugesívne napísaného románového príbehu z dedinského prostredia je „*človek-milión*“, ktorý vydrží všetko, lebo „*nie je pravda, že najtvrdší je kameň, najmocnejšia je oceľ, ale pravda je, že najviac vydrží na svete obyčajný Jozef Mak*“. Všetky námahy a bolesti, krivdy a straty, údery a zrady, ale aj nádeje a radosti berie ako súčasť života, ako nevyhnutnosť, ako zákon daný zhora, ktorému sa treba podriaďovať: „*Ani nech sa ti nesníva, aby si si zúfal, ba ani sa nežaluj, ani nezloreč.*“

POCHOPENÉ UTRPENIE

Jozef Mak nie je, ako by sa mohlo zdať, pasívnym, ubitým človekom. Borí sa so životom, údery osudu prijíma statočne a s odhodlaním vyrovnávať sa s nimi, nevzdať sa, niesť svoj kríž a vytrvať až do konca. Vitalitu neprejavuje vzburou, ale skôr pokorou, v ktorej je však veľká dávka vytrvalosti a nepoddajnosti. Podvedome cíti, že utrpenie patrí k údelu človeka, nemožno sa mu vyhnúť, treba ním prejsť.

Utrpenie, dá sa povedať, tvorí dôležitú tematickú zložku románu. V hre je istá osudovosť, nezvratnosť toho, čo sa deje a čo sa má stať. Utrpenie má svoje subjektívne i objektívne príčiny, postavy ho prijímajú, ale s ním tiež zápasia, vzdorujú mu. Utrpenie, chápané v kresťanskom zmysle, tajomne prepojené s láskou, prispieva ku katarzii, robí človeka lepším, mravne ho dvíha, duchovne očisťuje.

V takomto poňatí, ktoré je Hronskému blízke, vnímame ľudí (literárne postavy) ako hriešnych, ale nie vyslovene zlých.

LYRICKÉ ŤAHY PERA

Nezanedbateľnou črtou diela je umelecky výstižné vykreslenie psychiky, idúce do hĺbky, kde sa už nedá všetko vypovedať. Autor účinne využíva expresívnu skratku, zámlku, náznak, nepriame pomenovanie – a takým spôsobom, ako keď maliar niekoľkými ťahmi zachytí všetko podstatné, zaznamenáva duševné pohyby človeka a rozľahlosť jeho vnútorného sveta. Spôsob využitia jazykových prostriedkov a štylistických postupov svedčí o spisovateľovom majstrovstve.

Hronského literárny lyrizmus je osobitý a presvedčivý. Osvetľuje pestrosť sveta, krásu detailov, oživuje i mŕtve veci, všetko vníma v prirodzenom poriadku. Dedinské prostredie v jeho podaní pôsobí priam monumentálne. Člo-

vek žijúci v symbióze s prírodou, vedený inštinktmi i náboženským citom, naviazaný na pôdu, na lúky, pasienky a lesy, na rodnú hruď, aj keď sa ťažko prebija životom, aj keď trie biedu a prevíňuje sa, predsa je veľký, je sám sebou, má dôstojnosť, ktorú mu nikto nemôže vziať, najmä nie cudzí.

HELPIANSKY ZDROJ

Jozef Cíger Hronský rád cestoval po Slovensku, spoznával ľudí, počúval a zapisoval si ich reč. K jeho obľúbeným miestam patrilo Horehronie, najmä rázovitá obec Hel'pa. Tam spoznal, okrem iných, Jozefa Rusnáka-Brundu, ľudového rozprávkara, ktorého, ako poznamenal, dni a noci počúval – a z toho počúvania vzišla kniha *Brondove rozprávky*. Námety získané v Hel'pe, ale už nie rozprávkové, využil podľa vlastných slov aj pri písaní románu *Jozef Mak* (kto tento kút Slovenska pozná, môže potvrdiť zhodu prírodných reálií, chotárných názvov či priezvisk).

Autor teda vychádzal z reality, čerpal zo života, a to v hojnej miere, ale dal, samozrejme, priestor aj obrazotvornosti, umeleckej štylizácii. Niektoré prvky hyperbolizoval, niečo zvýraznil a niečo nechal bokom, aby naplnil svoj tvorivý zámer. Výsledok je pozoruhodný. Román o Jozefovi Makovi sa radí k najlepším dielam slovenskej literatúry všetkých čias.

JÁN MARŠÁLEK

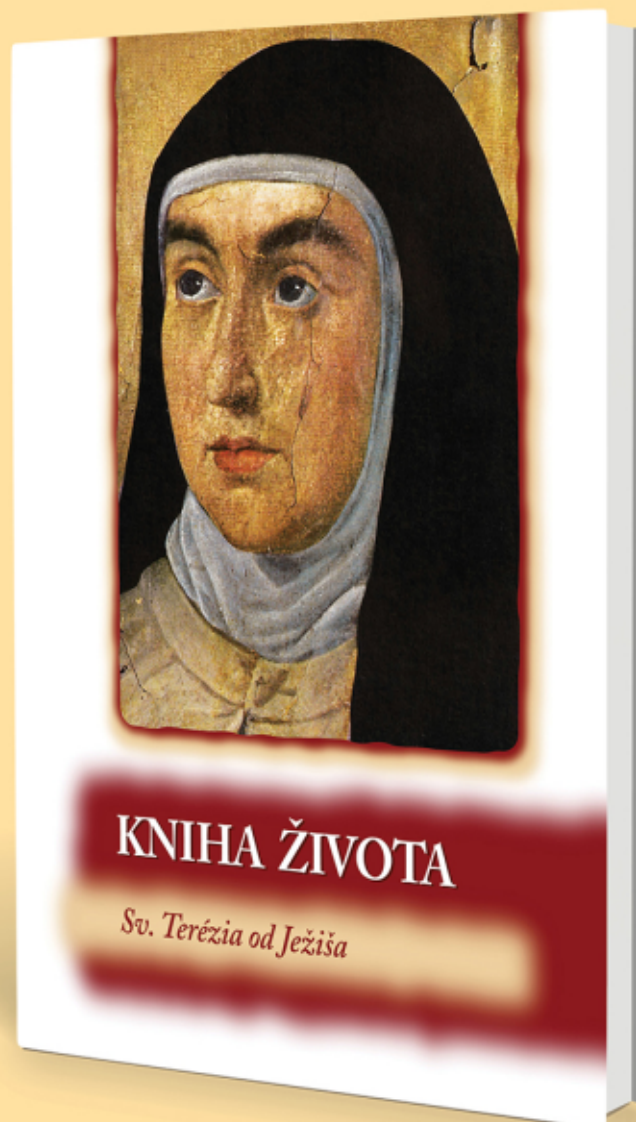
Jozef Cíger Hronský: Jozef Mak
Bratislava, Perfekt, 2002

Predplaťte si

VOX
na rok 2018

Prvé slovenské vydanie
KNIHY ŽIVOTA svätej Terézie z Avily

“Vnútoraná modlitba nie je nič iné, ako dôverný vzťah priateľstva, častý rozhovor medzi štyrmi očami s tým, od ktorého vieme, že nás miluje...”

Objednávajújte telefonicky na číslach
0915 561 420 a 0915 878 298 alebo e-mailom
na adrese adalen.knihy@gmail.com

novinka

Neprehliadnite!

V slovenčine vyšla
kniha kardinála
Roberta Saraha

Sila ticha

VOX

Dvojtyždenník o náboženstve a kultúre

Vydáva o. z. Vox in deserto v spolupráci s Radou KBS pre vedu, vzdelanie a kultúru
Vychádza dvojtyždenne v PDF podobe. Adresa redakcie: Dvojkřížna 4, 821 06 Bratislava;
ISSN 1339-3634

www.prikryl.sk/vox/

Šéfredaktor: Mgr. Pavol Prikryl, tel. +421 915 793 811, e-mail: prikryl62@gmail.com

Predplatné si je možné objednať e-mailom alebo telefonicky: vox.zdruzenie@gmail.com; +421 918 472 420

Číslo bankového konta: SK03 0200 0000 0035 0204 0751